

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Osallisuus osana pienkodin arkea

Tutkimus osallisuuden kokemuksista pienkodin arjessa

Janne Laahanen & Santeri Rintalahti

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
11/2019

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

*Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma*

*Tekijät: Janne Laahanen & Santeri Rintalahti
Opinnäytetyön nimi: Osallisuus osana pienkodin arkea
Sivumäärä: 62 ja 1 liitesivu
Työn ohjaaja(t): Tarja Jukkala
Työn tilaaja(t): Pienkoti Jari*

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen haastattelututkimus osallisuudesta lastensuojelun arjessa. Tämä työ tehtiin erääseen Keski-Suomessa sijaitsevaan yksityiseen lastensuojelun toimijaan, joka on nimetty tutkittavien anonymiteetin takaamiseksi pienkoti Jariksi. Tämä on tilaustyö, jonka tavoitteena oli kartoittaa tietoa siitä, kuinka pienkoti Jarin entiset asukkaat kokivat osallisuutta heidän sijoituksensa ja jälkihuoltonsa aikana pienkoti Jarissa.

Osallisuuden mahdollisuuksia on tärkeää kehittää, että osallisuudella on mahdollisuus toteutua pienkodin arjessa. Osallisuus on lastensuojelulaissa määritelty oikeus sijoitetuille lapsille ja nuorille. Pienkoti Jarissa ei ollut nykyaikaista tietoa osallisuuden kokemuksista nuorten keskuudessa. Osallisuus kun on yksilöllinen kokemus, niin tulee tätä tietoa päivittää, jotta nuorilla olisi enemmän mahdollisuuksia osallisuuden kokemukseen. Osallisuuden kokemusten kartoittamisen lisäksi keräsimme haastatteluissa kehitysehdotuksia osallisuuden mahdollisuuksien parantamiseksi.

Tutkimus toteutettiin haastattelemalla neljää pienkoti Jarin entistä asukasta. Haastattelut olivat teemahaastatteluja, sillä haastatteluissa ei käytetty tiukkaa kyselyrunkoa, vaan haastattelut etenivät teemoittain keskustelunomaisesti. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja, jotta haastateltavilla olisi mahdollisimman turvallinen olo vastata rehellisesti.

Aineistosta kävi ilmi, että entiset asukkaat olivat pääosin tyytyväisiä omiin osallisuuden mahdollisuuksiinsa. Haastatteluissa nousi esiin toive yksilöllisemmästä kohtelusta ja kohtaamisesta, sekä kohtaamisesta henkilönä, eikä vain henkilön tekoina.

Tämä työ tarjoaa pienkoti Jarille ajankohtaisen kuvan asukkaiden osallisuuden kokemuksista, sekä tarjoaa kokeilunarvoisia kehitysehdotuksia suoraan haastateltavilta.

Tämä työ on tapauskohtainen tutkimus, jonka johdosta siitä on hankala tuottaa yleistettäviä toimintamalleja lastensuojelun toimintakentälle.

Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, osallisuus, Jari

ABSTRACT

*Humak University of Applied Sciences
Degree Program of Civic Activities and Youth Work*

*Author: Janne Laahanen & Santeri Rintalahti
Title: Involvement in the day-to-day life of a child welfare unit
Number of Pages: 62 and 1 attachment page
Supervisor(s): Tarja Jukkala
Subscriber(s): Pienkoti Jari*

This thesis is a qualitative research about involvement in the everyday life of a child welfare unit. This thesis is based on a specific child welfare institution located in central Finland. The institution in question has been named as pienkoti Jari to guarantee anonymity to those participating in this research. The thesis was ordered by pienkoti Jari, so they get an up to date picture of how their clients experience involvement during their deployment in pienkoti Jari.

It is important to develop possibilities for involvement, so that involvement has a possibility to happen on a daily basis. It is ordered in child welfare law, that the children and adolescents who are placed in child welfare have the right to be involved in making decisions concerning them. There was no up to date knowledge about the matter in pienkoti Jari. Involvement is a subjective experience, so it is important to pienkoti Jari to update their knowledge regularly. So they can provide best possibilities to involvement to all clients. Alongside of gathering information, we also tried to get suggestions on to how to develop possibilities for involvement in pienkoti Jari.

The research was made by interviewing four of pienkoti Jari's former clients. The interviews were themed as there was no strict structure. Instead the interviews flowed like conversations. The interviewees were interviewed one by one to provide as safe environment to answer honestly as possible. It came up from the data, that former clients were mostly satisfied with their possibilities for involvement. In the interviews came up wishes of more individual treatment and encounters. And to be treated as persons and not as their actions.

This thesis provides an up to date image to pienkoti Jari about the experiences of involvement. Also it provides suggestions for development are worth trying.

The thesis is a case specific research which makes it hard to export procedures for the whole field of child welfare.

Keywords: child welfare, foster care, involvement, Jari

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN ESITTELY.....	7
2.1	Pienkoti Jarin esittely	8
2.2	Arki pienkoti Jarissa	9
3	TUTKIMUKSEN PERUSTA.....	11
3.1	Haastattelu tutkimusmenetelmänä	13
3.2	Aineiston analyysi	19
3.3	Tutkimuksen validiteetti ja reliaabeliteetti	21
4	LASTENSUOJELU	23
4.1	Lastensuojelun sijaishuolto.....	25
4.2	Sijaishuollon sijoitusmuodot.....	27
5	OSALLISUUS.....	29
5.1	Osallisuus lastensuojelussa	31
5.2	Osallisuus Pienkoti Jarissa.....	34
6	AINEISTON ANALYYSI	36
6.1	Arki.....	36
6.2	Vapaa-aika ja harrastukset.....	38
6.3	Opiskelu	40
6.4	Itsenäistyminen.....	41
6.5	Palaverit & päätökset	42
6.6	Omaohjaajatoiminta	44
6.7	Kehitysehdotukset.....	45
7	POHDINTA.....	47
7.1	Osallisuus sosiaalisena tapahtumana.....	47
7.2	Osallisuus vaikuttamisen kautta.....	48
7.3	Osallisuus yksilöllisenä kokemuksena	52
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	55
8.1	Tulokset.....	56
	LÄHTEET	59
	LIITTEET	63

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tilaajana toimii Keski-Suomessa toimiva yksityinen lastensuojelulaitos, josta käytämme nimeä Pienkoti Jari. Opinnäytetyössä tutkitaan Pienkoti Jarin asiakkaiden osallisuuden toteutumista sekä miten sitä voisi kehittää. Lastensuojelussa osallisuus on haastava asia, sillä kaiken kiireen ja hektisyyden keskellä on välillä hankalaa antaa kaikille asiakkaille mahdollisuus osallistua. Pienkoti Jarin asiakkaat ovat 13-17-vuotiaita ja ovat joko huostaanotettuja tai avohuollon sijoituksella sijoitettuja nuoria. Pienkoti Jariin on sijoitettu hyvin erilaisia nuoria todella erilaisista taustoista. Ennen sijoitustaan hekin ovat olleet ”normaaleja” nuoria, mutta sijoituksen johdosta heidät leimataan helposti ongelmanuoriksi muiden silmissä. Kouluissa, harrastuksissa ja muissa vertaisryhmissä he ovat aina ”lastensuojelunuoria”. Tästä huolimatta, nämä sijoitetutkin nuoret ovat oikeutettuja turvalliseen nuoruuteen, kasvuun ja kehitykseen, jossa he saavat olla mukana vaikuttamassa omiin asioihin. Nuorelta ei tulisi viedä vaikutusmahdollisuutta pois sen takia, että hänellä on elämässään haasteita.

Vaikuttaminen on osa osallisuutta. Tämä oman elämän itsemääräämisoikeus on hyvin vähäistä lastensuojelusijoituksen alussa, tai siltä se ainakin varmasti tuntuu. Nuoren tulisi saada olla osallinen omista asioissaan omista haasteistaan ja lastensuojelun asiakkuudestaan huolimatta, sillä muuten häntä rangaistaan omista ongelmistaan, joita hän ei välttämättä itse ole aiheuttanut. Tämän takia on tärkeää, että osallisuutta edistetään lastensuojelussa. Osallisuus on itsessään hankala asia. Jokainen kokee sen yksilöllisesti omalla tavallaan ja mitään valmista reseptiä osallisuuden tunteen luomiseen ei ole. Lastensuojelussa sijoituspaikan tulee toimia siis osallisuuden mahdollistajana. Osallisuutta on hankala mitata, sillä se on subjektiivinen kokemus. Osallisuutta on kuitenkin lastensuojelussa oltava. Sen määrittää jo lastensuojelulaki ja YK:n lasten oikeuksien julistus, joissa molemmissa sanotaan, että lapsia tulee kuulla heitä koskevissa asioissa.

Osallisuus on tärkeää lastensuojelussa, sillä miltä itsestäsi olisi tuntunut, jos et olisi saanut vaikuttaa omaan elämääsi teini-iässä? Olisiko se kannustanut sinua hoitamaan velvollisuudet ja vastuut? Tässä opinnäytetyössä pyrimme löytämään keinoja, joilla voidaan parantaa sijoitettujen nuorten mahdollisuutta osallisuuteen.

2 OPINNÄYTETYÖN ESITTELY

Tämä opinnäytetyö käsittelee lastensuojelua. Lastensuojelu on melko sensitiivinen aihe, jonka takia työ tehdään täysin anonyyminä tilaajan pyynnöstä. Anonymiteetin avulla asianomaisten henkilöiden identiteetti pysyy salaisena. Haastateltavamme uskaltavat vastata mahdollisimman rehellisesti, kun he tietävät, että heidän vastauksien mahdollisesti arkaluontoista sisältöä ei pystytä yhdistämään heihin. Tämän anonymiteetin takaamiseksi emme myöskään paljasta tilaajamme oikeaa nimeä, vaan käytämme tässä opinnäytetyössä siitä nimitystä Pienkoti Jari, jotta siihen viittaaminen olisi helpompaa tekstissä. Pienkoti Jari –nimistä lastensuojelualan yritystä ei oikeasti ole kirjoitushetkellä olemassa, joten täten uskallamme kyseistä nimeä tässä käyttää.

Tämän kehittämistyön tarve selkiytyi muutaman palaverin pohjalta, johon osallistuimme me ja tilaajan edustajat. Tilaajamme haluaa kartoittaa tietoa entisten nuortensa osallisuuden kokemuksista heidän oman sijoituksensa ja jälkihuoltojaksensa ajalta, joka heidän kohdallaan on silloisen voimassaolevan lastensuojelulain mukaan alkanut nuoren täytettyä 18 vuotta ja kestänyt siihen asti kun nuori on täyttänyt 21 vuotta.

”Nuorten osallisuus on ollut viime aikoina otsikoissa paljon. Osallisuuden kokemus on nuorille hyvin tärkeää, koska lastensuojelu perustuu melko paljon kontrolliin ja seurantaan. Nuoren osallisuus vaikuttaa myönteisesti nuoren itsetuntoon ja ajatukseen siitä, että kykenen vaikuttamaan asioihini ja minun mielipiteelläni on merkitystä. Nuorille on tärkeää syntyä ajatus siitä, että voin vaikuttaa asioihin omassa elämässäni. Nuorilla on myös tarve tunteelle, että voi hallita asioita omassa elämässäni.” – Pienkoti Jarin yksikön johtaja 2019.

Tästä opinnäytetyöstä saatavalle tiedolle on alati kasvava tarve, sillä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on lisääntynyt huomattavasti edellisen vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana. Tästä johtuen olisikin tärkeää, että nuorten osallisuuden kokemuksia ja mahdollisuuksia kartutetaan sekä kehitetään, jotta jatkuvasti kasvava kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten joukko saa kokea osallisuutta mahdollisimman moninaisesti.

2.1 Pienkoti Jarin esittely

Pienkoti Jari on Keski-Suomessa sijaitseva yksityinen lastensuojelualan yritys. Pienkoti Jarilla on sijaishuollon lisäksi tarjolla jälkihuoltoa heidän yksiköistään pois muuttaneille 18 vuotta täyttäneille nuorille. Pienkoti Jari tarjoaa turvallisen, luotettavan ja nuoren tarpeita vastaavan sijoituspaikan. Pienkoti Jarin yksiköissä on sekä huostaanotettuja nuoria, että avohuollon sijoituksella olevia nuoria. Pienkodin yksiköissä työskentelee moniammatillinen työyhteisö, johon kuuluu sairaanhoitajia, sosionomeja, yhteisöpedagogeja, nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajia. Pienkoti Jarissa on kirjoitushetkellä arviolta kymmenen vakituista ohjaajaa kummassakin yksikössä, joidenka lisäksi työllistetään myös sijaisohjaajia, mikäli tarve niin vaatii. Sijaisohjaajat ovat pääosin edellä mainittujen alojen opiskelijoita.

Nuorisokodin arjessa tehdään monialaista yhteistyötä nuorten hyvinvoinnin, sekä kasvun edistämiseksi. Perheiden kanssa tehdään myös tiivistä yhteistyötä, jotta nuorella olisi tiivis sekä turvallinen lähipiiri itsenäistymisen tueksi. Kumpaankin pienkoti Jarin yksikköön on sijoitettu seitsemän nuorta, sekä yksi itsenäistynyt nuori, joka asuu hie- man erillään muista. Pienkoti Jariin sijoitetut nuoret ovat 13-17 -vuotiaita nuoria, jotka ovat sijoitettuna erilaisten psyykkisten haasteiden, huonojen perhetilanteiden sekä koulunkäynnin ongelmien johdosta. Nuorille yritetäänkin tämän johdosta turvata mahdollisimman normaali arki, sekä ylläpitää nuorten fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia.

2.2 Arki pienkoti Jarissa

Pienkoti Jarin tärkeimpiä arjessa näkyviä arvoja ovat kaikenlainen turvallisuus, arvostus, yhteisöllisyys, toisen kunnioittaminen, aikuisten asettamat rajat, kasvun ja kehityksen tukeminen, avoimuus ja huumori (Pienkoti Jari 2019).

Nuorille mahdollistetaan yhdessä sosiaalitoimen kanssa harrastuksia, jotta nuoret saisivat sitä kautta kipinän terveellisiin elämäntapoihin harrastusten kautta läpi elämän. Nuorten harrastuksia tuetaan rahallisesti, sekä kannustamalla heitä harrastuksiin esimerkiksi keskustelemalla nuoren kanssa niistä. Tämän lisäksi nuoria viedään harrastusmenoihin ja välillä harrastuksia jäädään seuraamaan paikan päälle.

Pienkoti Jarissa pyritään tarjoamaan nuorille mahdollisimman turvallinen ja kodinomainen arki. Nuorista suurin osa käy koulussa päivittäin, osalla nuorista tämänhetkinen henkinen tai fyysinen sairastelu tai muut haasteet estävät päivittäisen kouluskäynnin. Pienkoti Jarin nuoret käyvät koulua osa peruskoulussa, osa tekee joustavan perusopetuksen luokalla. Muutama nuori opiskelee erilaisilla työpajoilla, osalla nuorista on jo ammattiopisto-opinnot käynnissä. Osalla Pienkoti Jarin nuorista on vuosiluokkiin sitoutumatonta opetusta, jotta he saisivat peruskoulun käytyä mahdollisista haasteistaan huolimatta. Vuosiluokkiin sitomattomaan opetukseen osallistuville oppilaille tulee laatia oma opinto-ohjelma, jonka mukaan opetus toteutetaan (Opetushallitus 2019).

Pienkoti Jarin yksiköissä on arkisin yleensä melko tavallisia arjen menoja. Alkuviiikosta nuorilla on siivouspäivä, jonka avulla nuoret oppivat tärkeitä kotitaloustaitoja tulevaa itsenäistä elämää varten. Kerran viikossa Pienkoti Jarin yksiköissä on yhteisöllinen ilta, jossa tehdään yhdessä nuorten ja ohjaajien kesken jotain liikunnallista, kulttuurillista, pedagogista tai elämyksellistä toimintaa. Yhteisölliset illat sisältävät esi-

merkiksi pallopelejä, luontoretkeä, elokuvateatterireissuja sekä muita vastaavia aktiiviteetteja. Viikonloppuisin nuorilla on mahdollisuus käydä kotilomilla, mikäli nuoren perhetilanne sen sallii. Tällä pyritään turvaamaan hyvät ja turvalliset suhteet nuorten ja heidän perheidensä välille.

Omaohjaajatoiminta pienkoti Jarissa

Jokaisella nuorella on 2-3 omaohjaajaa, jotka ovat nuorille ne, joiden kanssa tehdään esimerkiksi hankintoja, pitempiä yhteisiä reissuja, sekä vietetään muuten yhteistä lauantuaikaa eri tavalla kuin nuori viettää muiden ohjaajien kanssa. Omaohjaajat ja nuoret voivat käydä esimerkiksi kahvilla tai ostoksilla kahdestaan. Omaohjaajat käyvät myös nuoren asioita käsittelevissä monialaisissa palaverissa, kuten esimerkiksi koulupalaverissa ja hoitoneuvotteluissa.

Omaohjaajatoiminnalla tarkoitetaan tietyn ohjaajan / ohjaajien sitoutumista nuoren hoitamiseen ja kasvattamiseen pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti pienkodissa. Omaohjaaja ei kuitenkaan ole ainoa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava ohjaaja. Omaohjaajan tarkoitus on olla päävastuussa lapsen yksilöllisen hoidon tarpeiden täyttämistä. Omaohjaaja edistää nuoren kanssa hyvän ja lujan hoitosuhteen syntymistä omalla käytöksellään. Omaohjaaja ei vastaa negatiivisella käytöksellä nuoren aggressioon tai muihin kielteisiin ilmauksiin juuri tuota hoitosuhdetta edistääkseen. (Karpinen 1999, 14-15.) Omaohjaaja on siis nuoren tärkein henkilö pienkodissa.

Pienkoti Jariin tullessa nuorelle määrätään kaksi omaohjaajaa. Omaohjaajat tukevat nuoren kotiutumista ja sopeutumista pienkotiin, sekä ovat nuoren tuki läpi tämän sijoituksen. Omaohjaajilla on tärkeämpi rooli oman nuoren kasvatuksellisissa asioissa verrattuna talon muihin ohjaajiin. Omaohjaajat hoitavat pääasiassa viestinnän nuorten perheen / suvun, sekä verkostojen välillä. Omaohjaajat osallistuvat nuoren asioita

koskeviin palavereihin, esim. koulussa tai sosiaalityöntekijöiden kanssa, sekä kirjoittavat nuoren tapahtumista kuukausittain koosteen nuoren sosiaalityöntekijälle. Omaohjaajat ovat vastuussa myös nuoren jokapäiväisistä arjen asioista, kuten hankinnoista ja harrastuksista. Omaohjaajuus on pitkäkestoinen rooli nuoren elämässä, joka vaatii ohjaajalta sitoutumista nuoren elämään. Omaohjaajan on myös tärkeää vaikuttaa positiivisesti nuoren itsetuntoon, jotta nuori pärjää myös tulevaisuudessa. Omaohjaaja työskentelee erilaisten perheiden kanssa, joten on tärkeää olla sopeutumiskykyinen. (Pienkoti Jari 2018.)

3 TUTKIMUKSEN PERUSTA

Opinnäytetyössä on kaksi keskeistä tutkimuskysymystä. Ensimmäinen tutkimuskysymys on ”miten pienkoti Jarin entiset nuoret kokevat osallisuuden toteutumisen heitä koskevissa asioissa sijoituksen ja jälkihuollon aikana?”. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohderyhmän olemme rajanneet selkeästi jo lastensuojeluprosessin pienkoti Jarissa läpikäyneisiin nuoriin. Tutkimme heidän kokemuksiaan osallisuuden toteutumisesta haastatteleamalla heitä.

Toinen tutkimuskysymyksenämme on ”miten tutkimuskohteemme olevat nuoret kehittäisivät osallisuuden toteutumista pienkoti Jarissa sijoituksen ja jälkihuollon aikana?”. Tässä toisessa tutkimuskysymyksessä tutkimuskohteena on nuorten kokemusten pohjalta tulevat kehitysehdotukset koskien pienkoti Jarin käytäntöjä. Tutkimuskysymyksenämme asetteluissa olemme rajanneet kysymykset koskemaan haluaamme kohderyhmää, jotka ovat käyneet läpi lastensuojelun sijoituksen ja jälkihuollon prosessin pienkoti Jarissa. Tarvitsemme tietoa nuorten osallisuuden kokemuksista, jotta saamme käsityksen miten osallisuus on toteutunut pienkoti Jarissa. Tämä tieto on meidän tutkimuksen kannalta oleellista, sillä tilaajamme haluaa tietää sen. (Kananen 2015, 56-57)

Kehittämistyömme tutkimus on laadullinen, eli kvalitatiivinen. Kehittämistyömme on laadullinen sillä tutkimuksessamme haluamme saada hyvän kuvauksen sekä syvällisen näkemyksen tutkittavasta kohteesta, joka meidän työssämme on osallisuus pienkoti Jarissa (Mt 2015. 70-73). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, tämä näkyy työssämme siten, että keskitymme nuorten osallisuuteen pienkoti Jarissa kokonaisuutena, emmekä tutki vaikka vain osallisuutta rajoituspäätöksien tai vaikkapa viikkosuunnitelmien teossa. Tutkimus on laadullinen, sillä tutkimuksessamme tiedonkeruumenetelmänä toimii haastattelu, jolloin toiset ihmiset ovat tiedon lähde. Työssämme käytetään teemahaastattelua, joka metodina on vahvasti sidoksissa laadulliseen tutkimukseen. Kohdejoukkomme on tarkoin valittu tilaajamme toimesta, sillä tilaajamme tuntee haastateltavat ja täten voivat valita tarkoitukseen sopivimmat nuoret. Tässä tapauksessa tarkoitukseen sopivimmat nuoret ovat käyneet läpi lastensuojelun asiakkuuden prosessin pienkoti Jarissa, jonka myötä he ovat sopivia kertomaan meille osallisuuden kokemuksistaan pienkoti Jarin asiakkuuden ajalta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008. 157-160.)

Laadullisessa tutkimuksessa ihmisen toiminta, kokemukset ja käytännöt ovat keskiössä. Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan ihmistä asiantuntijana omassa elämässään ja elämänsä asioissa. Ihminen kohdataan tutkittavan kohteen asiantuntijana, ja hänen kokemuksensa ja kertomuksensa otetaan vastaan tietoaaineistona, johon tutkimus perustuu ja keskittyy. Aineistoa analysoidessa laadullisessa tutkimuksessa ei tarvitse sitoutua kaavoihin ja analysointi on enemmän tulkinnallista. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 81-82.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusjoukko voi olla pienempi, sillä jokainen haastateltava kertoo oman tarinansa, mutta kuitenkin näiden yksilöllisten tarinoiden väliltä etsitään laadullisessa tutkimuksessa yhtäläisyyksiä. Näiden yhtäläisyyksien perusteella voidaan etsiä vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Moilanen & Rähkä 2015, 70-71.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston laatu saattaa vaihdella suuresti, sillä haastattelussa kysymykset ovat avoimempia kuin määrällisessä tutkimuksessa, eikä laadullisessa tutkimuksessa ole vastausvaihtoehtoja vaan vastaukset ovat yleensä avoimia ja ne saattaa haastateltavasta riippuen olla hyvinkin pitkiä tai lyhyitä tai yksityiskohtaisia tai pintapuolisia.

3.1 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Tutkimusmenetelmänä käytämme haastatteluja, jotka teemme pienkoti Jarin entisten asiakkaiden kanssa. Pienkoti Jari hankkii haastateltavat meille heidän entisten asiakkaidensa joukosta, joiden he olettavat antavan hyödyllisiä ja käyttökelpoisia vastauksia haastatteluihimme. Haastateltavat entiset asiakkaat ovat tutkimuksemme kokemus-asiantuntijaryhmämme.

Työssämme haastateltavat tietävät ja tuntevat pienkoti Jarin toimintamallit, jonka pohjalta he osaavat kertoa pienkoti Jarin positiiviset sekä parantamista vaativat asiat. Tämän johdosta haastateltavat ovat siis tarkoitukseemme sopivia.

Haasteltavien ryhmä valikoitui yhdessä tilaajan kanssa pienkoti Jarin entisiksi asiakkaiksi sen takia, että haastateltavamme ovat saaneet jo hieman etäisyyttä omaan lastensuojeluaikaansa ja täten pystyvät jossain määrin objektiivisemmin katsomaan tilannetta. Tämä olisi meidän ja tilaajamme mielestä liian haasteellista tutkimushetkellä pienkoti Jarin asiakkaina olevien nuorten osalta.

Pääasiallisena aineistonkeruumenetelmänä päätimme käyttää haastattelua. Tähän suositus tuli tilaajalta, koska he kokivat että se soveltuu tutkimukseen parhaiten. Oletettavasti siksi, että heillä on haastateltavia saatavilla jo yli kymmenen vuotta jatkuneen lastensuojelutyön johdosta. Tuossa ajassa on jo melko moni nuori kerennyt käy-

mään läpi pienkoti Jarin asiakkuuden. Haastateltavilta saadaan aitoja kokemuksia, havaintoja ja mielipiteitä aiheista, joista meillä ei ole omakohtaista tietoa. Haastattevat ovat siis pienkoti Jarin entisiä asiakkaita, jotka ovat jo täyttäneet 21 vuotta, eivätkä täten ole enää edes jälkihuollon piirissä. Nämä jo pienkoti Jarista itsenäistyneet henkilöt valikoituivat haastateltaviksi sillä he pystyvät objektiivisemmin tarkastelemaan mennyttä ajanjaksoa, sillä heille kyseisen ajanjakson ja asiakkaan ja ohjaajan välisen valtasuhteen vaikutukset eivät ole enää vallitsevia, toisin kuin tällä hetkellä pienkoti Jarin asiakkaana olevilla nuorilla. Tämän lisäksi nämä entiset asiakkaat ovat huomattavasti nykyisiä asiakkaita vanhempia ja täten myös kognitiivisesti kykeneväisempiä, jolloin he myös pystyvät paremmin refleктоimaan aiempaa lastensuojelun asiakkuuden ajanjaksoa. Haastattelut äänitimme ja jälkikäteen litteroimme.

Kohderyhmämme on harkinnanvaraisesti valittu tilaajan toimesta. Tätä voidaan kutsua eliittiotannaksi. Eliittiotannassa tutkimuksen perusjoukon koolla ei ole väliä, vaan haastateltaviksi valitaan henkilöt, joilla oletetaan olevan eniten tietoa tutkittavasta aiheesta. Tässä työssämme valintakriteerinä on lastensuojelun asiakkuusprosessin läpikäyminen pienkoti Jarissa. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 86.)

Päädyimme ottamaan haastattelun pääasialliseksi tiedonkeruumenetelmäksi, koska meidän täytyy saada pienkoti Jarin entisiltä asiakkailta aitoja mielipiteitä ja omakohtaisia kokemuksia osallisuudesta pienkoti Jarissa, josta ei ole vielä tutkittua tietoa. Haastattelumuoto on teemahaastattelu, sillä näin saamme haastateltavilta laajasti mielipiteitä, emmekä sulje pois mahdollisia vastauksia käyttämällä avointa rakennetta. Haastattelu on puolistrukturoitu. Kuten teemahaastatteluun kuuluu, suunnittelimme teemat joista keskustelemme haastateltavien kanssa. Nämä läpikäytävät teemat suunnittelimme ennen haastattelua, haastattelurunkoa tehdessämme (Haastattelurunko, Liite 1). Haastattelujen määrä on neljä kappaletta ja haastattelut ovat yksilöhaastatteluja.

Yksilöhaastattelun valikoituminen on mielestämme selvää, koska haastattelemme haastateltavia todella henkilökohtaisista ja mahdollisesti kipeistä aiheista. Koemme

että haastateltavilla on matalampi kynnys vastata rehellisesti kun he ovat tilanteessa itsekseen. Käytimme teemahaastattelua, koska tutkimamme ilmiö on laaja, sekä se sisältää monia erilaisia aihealueita, jotka yhdessä muodostavat tutkittavan kokonaisuuden. Teemahaastattelussa voimme käydä vuorovaikutusta haastateltavan kanssa ja voimme muokata haastattelun suuntaa ja kulkua haastattelun aikana, jos tilanne niin vaatii. Esimerkiksi jos joku haastateltavista ottaa puheeksi aiheen, jota välttämättä ei olekaan sisällytetty haastatteluteemoihin, niin haastattelun aikana voi improvisoida ja jatkaa keskustelua / haastattelua tämän uuden vasta nousseen aiheen ympärillä. (Kananen 2015, 144-145 & 148.)

Myös resurssien puitteissa on järkevää, että haastattelemme neljää henkilöä, sillä haastatteluiden tekemiseen, sekä niiden litterointiin ja purkamiseen kuluu työtunteja runsaasti (Sarajärvi ym. 2009, 85).

Teemahaastattelun tarkoituksena on löytää tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa josta on hyötyä tutkimuskyselyiden ratkaisemisessa (Mt 2009, 75).

Haastattelu on joustava tapa kerätä tietoa, sillä kysymykset voidaan esittää haastattelijan haluamassa järjestyksessä ja kysymyksiä voidaan poistaa tai lisätä tarpeen vaatiessa kesken haastattelun. On tärkeää tutustua kysymyksiin ja haastattelun aiheeseen monipuolisesti, jotta haastattelua on helpompi muokata sen aikana. (Mt 2009, 73.)

Haastateltavat saattavat ottaa kysymykset todella henkilökohtaisesti vaikka haastateltavat ja haastattelijat ovat keskenään entuudestaan tuntemattomia. Kysymykset saattavat olla vaikeita, koska ne liittyvät haastateltaville vaikeisiin asioihin vaikeina ajanjaksoina elämässä. Täytyy muistaa, että osallistuminen on vapaaehtoista ja että haastateltavalla on oikeus kieltäytyä vastaamasta kysymykseen, jos hänestä niin tuntuu. Haastattelijoina meidän on hyvä ottaa huomioon tilanteen mahdollinen vaikeus haastateltavalle, jota pyrimme helpottamaan monin mahdollisin keinoin. Pyrimme menemään haastateltavan ehdoilla. Lisäksi kerromme haastateltaville alkuun haastattelun

tarkoituksiperät ja käyttötarkoitukset, sekä vakuuttaa heidät heidän anonymiteetistään haastattelun osalta. (Luomanen & Nikander 2017, 289-291.)

Puolistrukturoitu haastattelu sopii tilanteisiin, joissa kerätään tietoa aiheista, jotka saattavat herättää haastateltavissa vaikeita tunteita, kun selvitetään asioita, joita ei tiedosteta hyvin haastateltavan toimesta, kun haastateltava ei välttämättä muista tutkitavaa aihetta kunnolla enää tai jos haastateltava ei ole tottunut puhumaan tiedonkeruun kohteena olevasta aiheesta usein (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35). Nämä edellä mainitut asiat toteutuvat kaikki haastatteluissamme, sillä monelle lastensuojelun asiakkuus on helposti herkkä aihe, kun mennään pintaa syvemmälle. Muistamattomuutta saattaa aiheuttaa asiakkuuden päättymisestä kulunut aika, sekä on myös otettava huomioon, että aika voi kullata muistot tämmöisissä negatiivisia tunteita herättävissä tapauksissa, kuten lastensuojelun asiakkuus. Haastateltavamme eivät myöskään oletettavasti keskustele kovinkaan usein siitä, kuinka he kokivat osallisuutensa pienkoti Jarissa.

Laadullisessa analyysissä yritetään löytää sääntöjä tai niiden rakenteita jotka pätevät kaikkeen aineistossa. Aineisto voi sisältää monta toisistaan hieman poikkeavaa kertomusta, mutta se on tutkijan vastuulla löytää aineistosta luotettava lähdetieto. On tärkeää löytää eri haastatteluista yhdistäviä tekijöitä, jotta voidaan löytää, missä asioissa pienkoti Jarissa on onnistuttu ja missä on vielä kehitettävää. Toisaalta erot haastatteluiden välillä ovat tärkeitä, sillä ne antavat tietoa mistä joku asia johtuu ja mikä tekee asian ymmärrettäväksi. (Alasuutari 2011, 41-43.)

Lasten ja nuorten kanssa tulee olla tarkkana kuinka kysymykset valitaan ja kuinka ne haastattelutilanteessa esitetään, sillä kysymysten muotoilu ja esitystapa voivat vaikuttaa haastattelun luotettavuuteen merkittävästi. Kun esittää avoimia kysymyksiä on oltava tarkkana nuorta kuultaessa. Avoimilla kysymyksillä varmistetaan haastateltavan omaa ajattelua ja muistelua vastausten tuottamiseksi. Avoimia kysymyksiä käytettäessä johdattelu ja vastausvaihtoehtojen antaminen ovat haastattelijan puolelta mini-

missä, jos mahdollista sitä on vältettävä kokonaan. Avoimien kysymyksiä tukena voidaan käyttää ohjaavia kysymyksiä, joilla voidaan etsiä tarkennettua tietoa tietystä asiasta tai teemasta. Kyllä/ei –kysymyksiä tulisi välttää ja ne tulisi korvata avoimilla kysymyksillä. Tämä siksi, koska kyllä/ei kysymykset päästävät haasteltavan helpolla, eikä tämä silloin pohdi syvällisemmin vastaustaan. Johdattelevia kysymyksiä pitää välttää, haastateltavan mielipide on hyväksyttävä sellaisenaan, mutta samasta aiheesta voi kysyä tarkentavia tai laajentavia kysymyksiä. Haastattelijan tulee myös olla tarkkana, ettei tee omia johtopäätöksiä vastauksista, eikä anna mahdollisten tietojensa haastateltavasta vaikuttaa omaan objektiivisuuteensa haastattelutilanteessa. Ennakkoluulot ja asenteet eivät saa vaikuttaa kysymysten asetteluun, eikä käytökseen haastattelun tai sen analyysiprosessin aikana. (Korkman 2018, 37-40.)

Tutkimusaineistomme keruu tapahtui haastattelemalla neljää pienkoti Jarin entistä nuorta. Haastattelut käytiin pienkoti Jarin tiloissa, jotta haastateltavilla olisi tuttu ja turvallinen ympäristö. Toivoimme tämän ympäristön herättävän paremmin haastateltavien muistoja ajastaan pienkoti Jarissa. Haastattelimme nuoria yhdessä, emmekä olleet mitenkään jakaneet haastatteluvastuita tiettyihin vastualueisiin. Tilaajamme kutsui haastateltavat meidän laatimallamme saatekirjeellä haastateltavaksi. Saatekirjeessä kerrottiin meidän, sekä työmme tausta, jonka lisäksi saatekirjeessä kerrottiin haastattelun aihepiiristä ja sen anonymiteetistä. Anonymiteetti mainittiin sen takia, että mahdolliset haastateltavat kokisivat kynnyksen matalammaksi haastatteluun tulemisen osalta. Haastateltavat vaikuttivat tyytyväisiltä haastattelupaikan valintaan. Haastateltavat eivät vaikuttaneet ulkoisesti jännittyneiltä. Haastattelut sujuivat hyvin, haastateltavat pystyivät olemaan haastattelutilanteissa rentoja, sekä haastattelu itsessään oli jokaisen haastateltavan kanssa erittäin keskustelunomainen. Haastattelun anonymiteetti vaikutti mahdollistavan haastateltaville vapaamman haastatteluilmapiirin, jonka johdosta he uskalsivat kertoa mielipiteitään ja kokemuksiaan mahdollisimman rehellisesti.

Aineiston keruuvaiheessa oli muutamia haasteita. Yksi haaste oli saada haastateltavat paikalle. Muutama suunniteltu haastattelu jäi välistä useammasta yrityksestä huoli-

matta. Tämän lisäksi me emme haastattelijoina olleet tarpeeksi valmistautuneita ensimmäisiin haastatteluihin. Haastattelujen taso kuitenkin nousi omalta osaltamme haastatteluiden edetessä, kun huomasimme millä tavoin ja mitä kannattaa kysyä, jotta saa laajoja ja hyödyllisiä vastauksia. Haastattelurunkomme muuttui haastattelujen välillä hieman, jotta se sisälsi paremmat kysymysaiheet tutkimuskysymyksemme kannalta. Ensimmäisten haastatteluiden jälkeen huomasimme myös, että kysymysten sanoja tuli yksinkertaistaa hieman, sekä avata termejä paremmin. Osallisuus oli haastateltaville selkeästi vaikea termi, jonka johdosta pyrimme avaamaan sen kansankielisemmin haastateltaville haastatteluiden alussa. Ensimmäinen haastattelumme meni meidän osalta suurimmaksi osin opetteluna, mutta siitä saatiin refleктоimalla paljon irti, että missä voimme parantaa. Loput haastattelut sujuivatkin sitten paremmin näiden havaintojen ja niiden johdosta tehtyjen toimenpiteiden myötä.

Isoimmat teemat haastatteluissa olivat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet pienkoti Jarissa, sekä arjen sujuvuus ja sen sumpliminen. Haastatteluissa kysyimme haastateltavilta alkuun heidän taustansa ja yhteytensä pienkoti Jariin. Tämän jälkeen lähdimme keskustelemaan haastateltavan kanssa tämän arjesta pienkoti Jarissa, josta siirryimme vapaa-ajan ja viikonloppujen äärelle. Näistä kysyimme arjen sujumisesta, pakollisista askareista, mitä ne sisälsivät ja että mitä mieltä haastateltavat näistä arjen asioista olivat. Näistä enemmän jokapäiväisistä aiheista siirryimme sitten kohti koulunkäyntiä, harrastuksia, sekä itsenäistymistä. Koulunkäynnistä selvitimme haastateltavien nykytilanteen, sekä motivaation nykyistä koulutusta kohtaan. Tämän lisäksi kysyimme pienkoti Jarin roolista nuoren koulunkäynnin mahdollistajana tämän sijoituksen ja jälkihuollon aikana. Harrastuksista kysyimme, että kuinka paljon pienkoti Jarin puolesta harrastamiseen kannustettiin, panostettiin ja tuettiin. Itsenäistymisestä kysyimme, että saivatko nuoret itse osallistua ja vaikuttaa omaan itsenäistymisensä suunnitteluun ja toteutukseen. Itsenäistymisen kanssa samassa paketissa kysyimme myös omaohjaajista, nuorta koskevista palavereista, sekä rajoituspäätöksistä. Omaohjaajista kysyimme omaohjaajatoiminnasta, omaohjaajien merkityksestä arjessa ja virallisemmissä tilanteissa, kuten palavereissa. Lopuksi kysyimme vielä haastateltavilta yleisiä parannusehdotuksia pienkoti Jarin toimintaan.

Haastattelut olivat keskenään melko erilaisia, johtuen kunkin haastateltavan vastauksista ja siitä, mihin haastattelua oli luontaista ohjata. Haastattelujen edetessä opimme myös itse ohjaamaan paremmin haastattelua haluamaamme suuntaan, jonka johdosta haastatteluiden informatiivinen sisältö kasvoi myöhemmissä haastatteluissa. Ensimmäisessä haastattelussa näkyi meidän kokemattomuutemme ja valmistautumisen puute, sillä aiheet hyppelivät laajasti, sekä emme osanneet kysyä oikeanlaisia kysymyksiä, vaan kysyimme liikaa kyllä/ei vastattavia kysymyksiä. Myöskään emme osanneet jatkokysymyksiä muodostaa lennosta tarvittuun tapaan. Täten ensimmäisestä haastattelusta olisimmekin voineet saada mielestämme enemmän irti. Siitä eteenpäin haastattelumme paranivat mielestämme, sillä kysymysten eteneminen kulki loogisemmin, sekä kysymyksemme olivat avoimempia, jolloin vastaajan vastuu kasvoi, sen sijaan että olisi vain vastannut kyllä tai ei. Eri haastateltavilta saimme kuitenkin paljon käyttökelpoista tietoa. Vaikka haastatteluita ei ollutkaan niin montaa, kuin alkuun kaavailimme, niin saimme silti mielestämme tarvittavan määrän aineistoa.

3.2 Aineiston analyysi

Haastattelun aikana haastattelija voi myös havainnoida haastateltavaa, sekä tehdä huomioita hänestä. Huomioita tehdessä on kuitenkin oltava tarkkana, ettei liikaa lähde analysoimaan. (Sarajärvi ym. 2009, 73.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei voida käyttää universaalia mallia aineiston analyysiin, joka toimisi kaikissa tilanteissa, vaan tutkijoiden tehtävä on itse muodostaa aineistoon sopiva malli, jonka avulla he saavat aineistosta tarvitsemansa irti. Tämä yleensä tapahtuu yrittämällä ja virheistä oppimalla. Aineiston analysointi on käytännössä sitä, että lukee tekstiaineiston huolellisesti, järjestelee tekstiaineistoa, erittelee sisältöä ja rakenteita, sekä aineiston pohtimista, joka on käytännössä sitä, että pohditaan mitä aineisto sisältää ja kertoo, millä tavoin siinä kerrotaan aiheista ja missä määrin. Aineistoa analysoidessa tutkijan tulee laajasta aineistosta etsiä ja löytää hänelle tärkeät osat, sekä liittää ne tutkimuksen teorioihin. Aineistosta ei kuitenkaan itsestään nouse teemoja,

aiheita eikä seikkoja, vaan se on tutkijan vastuulla löytää nämä teemat ja aiheet ja seikat aineistosta. Tutkijan on tarkasteltava aineistoa eri näkökulmista ja kysyä, mitä sellaista aineistossa on, joka liittyy tutkimuksen aiheeseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Analyysin tekemistä suuntaa selkeästi se, onko tutkijan keskittymisen kohteena aineiston sisältö ja mitä se kertoo, vai onko keskittymisen kohteena kielenkäyttö, ilmaisut sekä kehon kieli. Tämä myös määrittää sen, että onko tutkijoiden järkevää litteroida aineisto sanatarkasti vai keskittyä enemmänkin suurempiin kokonaisuuksiin aineistossa. (Mt 2006.)

Aineistoa voidaan analysoida sosiaalisten tyyppien mukaan. Sosiaalisten tyyppien mukaan analysoidessa aloitetaan arvioimalla haastateltavien omia lähtökohtia. Tarkoituksena luokitella haastateltavat erilaisiin tyyppeihin. Tyypit voidaan luokitella taustojen, persoonan tai muiden ominaisuuksien perusteella. Näiden tyyppien mallintamisella voidaan auttaa tutkijaa ymmärtämään paremmin tutkimuksen henkilöitä, sekä tutkimuksen ympäristöä. (Metsämuuronen 2006, 123.)

Aineiston analyysiä tehdessä tutkijan rooli on valtava. Tutkija tarkastelee aineistoa omien kokemuksensa kautta, sekä muodostaa huomionsa ja nostaa tiettyjä asioita esiin sen pohjalta, joita itse kokee tärkeäksi. Tämänlainen tilanne voi inhimillisyyden johdosta kuitenkin johtaa siihen, että aineistosta jotain olennaista jääkin huomioimatta vain, koska tutkija ei pidä sitä tärkeänä. Tutkija voi myös tehdä virheitä, jonka johdosta aineisto ei välttämättä ole täysin esitettyä tutkimuksessa. (Ronkainen ym. 2011, 123.) Tämän kannalta onkin siis hyvä, että teemme tämän työn kaksin, jonka johdosta meillä on kaksin verroin tutkijoita nostamassa olennaisia asioita aineistosta pinnalle, sekä aineistoa tutkittaessa kriittisyys on erilaista, kuin yksin tutkiessa. Ronkainen ym. (2011, 123) korostavat tieteen itsensäkorjaavuutta, eli sitä, että joku muu löytäisi myöhemmin uupumaan jääneet olennaiset asiat aineistosta. Tämä kuitenkin

jää mahdottomaksi tässä työssä, kun emme aiheen sensitiivisyyden, sekä haastateltaville luvatus anonyymiteetin johdosta voi julkaista aineistoamme, ettei heitä sieltä kukaan voi tunnistaa.

Aineiston analyysissä alkuun tulee tutustua aineistoon mahdollisimman vähien ennakkokäsityksien kanssa. Aineistosta täytyy löytää, mihin kysymyksiin on vastattu. Laadullisessa tutkimuksessa olennaista on, että mitä aiheita aineisto sisältää, sekä tutkijan oman osaamisen pohjalta käsitellään, mitä aineistossa on eli miten asioita esitetään. Aineistoa pilkotaan ja koitetaan löytää yhteneväisyyksiä eri aineistojen pohjalta. Tämän jälkeen aineiston pohjalta tehtävät havainnot asetetaan teoreettiseen viitekehykseen, jossa aineiston nostamia asioita verrataan tutkimuksen kohdetta koskevaan teoriatietoon. Tämä vaihe saattaa johtaa uusiin aineiston analysointitekniikoihin, sekä uusiin kysymyksiin aineistoa koskien. Tämän jälkeen aineistosta muodostettuja havaintoja tarkastellaan tietyn näkökulman kautta, koitetaan löytää selityksiä, mistä tietyt havainnot johtuvat aineistossa, sekä selittää niitä olemassa olevan tietopohjan avulla. (Ronkainen ym. 2011, 124-125.)

3.3 Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti

Opinnäytetyön luotettavuutta arvioidaan validiteetilla ja reliabiliteetilla. Opinnäytetyössä löydettyjen tulosten tulee olla totuudenmukaisia ja luotettavia. Reliaabelius tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tulokset ovat toistettavia eivätkä sattumanvaraisia. Reliaabelius voidaan varmistaa esimerkiksi saman tutkimustuloksen saamisella uudelleen. (Hirsjärvi ym. 2008. 226.)

Reliaabelius on kuitenkin hankalaa tunnistaa työssämme. Jokainen ihminen kokee osallisuuden henkilökohtaisesti ja osallisuuden kokemuksia on vaikea vertailla. Toinen voi kokea osallisuutta samasta asiasta huomattavasti enemmän kuin joku muu, joten

tämä lähestymistapa on hankala tässä työssä. Toinen osallisuuden vertailemista hankaloittava asia on se, että kaikkia ei tueta, kannusteta tai pakoteta osallisuuteen samalla tavalla. Osallisuuden tukeminen riippuu hyvin paljon asiakkaan kunnosta ja toimintakyvystä, joten asiakkaan taustoilla on suuri merkitys tässä asiassa.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyy myös käsite validius, eli pätevyys. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata täsmälleen haettua asiaa. (Hirsjärvi ym. 2008. 226-227.) Haastattelurungon tulee olla selkeä haastatteliijoille ja kysymysten ymmärrettäviä haastateltaville. On tärkeää, että haastattelussa kysymykset ymmärretään oikein. On siis tärkeää, että haastattelurunko on hyvin suunniteltu sekä loogisesti etenevä.

Opinnäytetyön aineistona käyttämämme haastatteluihin liittyy erilaisia virheriskejä. Haastateltava voi muistaa asian eri tavalla, kuin se on oikeasti tapahtunut. Menneeseen aikaan liittyvät kysymykset ovat haastavia, sillä muisti on rajallinen ja ihminen voi muistaa mitä haluaa. Myös haastattelija voi tehdä virheen tulkitsemalla haastateltua väärin. (Kananen 2015. 339-340.) Kun aineistoja tulkitaan, on vaarana tutkijan väärä tulkinta. Jokainen tutkija luo oman käsityksensä asiasta, joten tulee olla tarkkana omien mielipiteiden esittämisestä tutkimustuloksissa. Tutkija näkee tutkimuksensa aina sisäpuolelta, joten tulkinta saattaa olla puolueellinen. (Kiviniemi 2015. 84-85.)

On siis oltava sopivan kriittinen haastattelujen analyysivaiheessa. Myös haastateltavan tulkitseminen on tärkeää, jotta saadaan kaikki olennainen ja luotettava tieto haastatteluista esiin. On myös tärkeää perustella, miksi joku asia on tulkittu tietyllä tavalla. Haastattelujen litteroinnissa pitää olla tarkkana. Jos litteroinnissa käyttää suppeinta tapaa, eli vain tärkeimpien asioiden ylös kirjaamista voi tärkeitä ja oleellisia asioita jäädä huomioimatta. Tämä vähentää tutkimuksen luotettavuutta ja on virhealtis tapa litteroida. On vaikeaa tietää, mikä asia on oikeasti tärkeää ja mikä ei. Toisaalta, litteroimalla koko haastattelut aikaa kuluu huomattavasti enemmän ja tutkijan kärsivällisyyttä koetellaan. (Eskola & Vastamäki 2015. 42-43.) Litteroinnissa vaarana on se, että

jotain haastattelusta jää kuulematta tai ymmärretään väärin. Litteroinnin tekijän ei voi kuulla ja ymmärtää kaikkea samalla tavalla kuin haastattelutilanteessa. Nonverbaalinen viestintä jää huomioimatta, esimerkiksi nyökkäykset ja pudistukset, sekä ilmeet jäävät huomaamatta. Kehon kieli on kuitenkin olennainen osa viestintää, joka saattaa muuttaa lauseen merkityksen. (Ruusuvuori 2010, 247-248)

Myös haastatteluympäristöstä on hyvä kertoa, jotta tutkimuksen luotettavuus paranee. Muutenkin haastattelutilanteen tarkka kuvaaminen parantaa luotettavuutta ja antaa lukijalle tarkemman kuvan siitä, miten aineisto on kerätty. (Hirsjärvi ym. 2008. 227-228.)

4 LASTENSUOJELU

Vastuu lasten ja nuorten hyvinvoinnista on ensisijaisesti vanhemmilla tai muulla huoltajalla. Tarpeen vaatiessa viranomaisilla on kuitenkin velvollisuus tukea vanhempia kasvatuksessa. Jos tilanne niin vaatii, ohjataan lapsi ja tämän perhe lastensuojelutyön piiriin. Lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki. Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen kasvu ja kehitys, sekä varmistaa lapselle turvallinen kasvuympäristö. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Ehkäisevällä lastensuojelulla voidaan tarjota apua jo varhain, jolla voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä. Ehkäisevää lastensuojelua tarjotaan neuvolassa, päivähoitossa ja koulussa. Lastensuojelun perustehtävä on tukea vanhempia lasten kasvatuksessa, kehittää lasten kasvuoloja, sekä varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelu jakautuu muutamaankin eri osa-alueeseen. Ennen kuin perhe joutuu lastensuojelun asiak-

kaaksi, voidaan vanhemmuutta ja lasten kasvua tukea ehkäisevillä lastensuojelutoimenpiteillä. Neuvola, terveydenhuolto, koulut ja nuorisotyö muodostaa ehkäisevän lastensuojelun toimijat. (Mt 2019.)

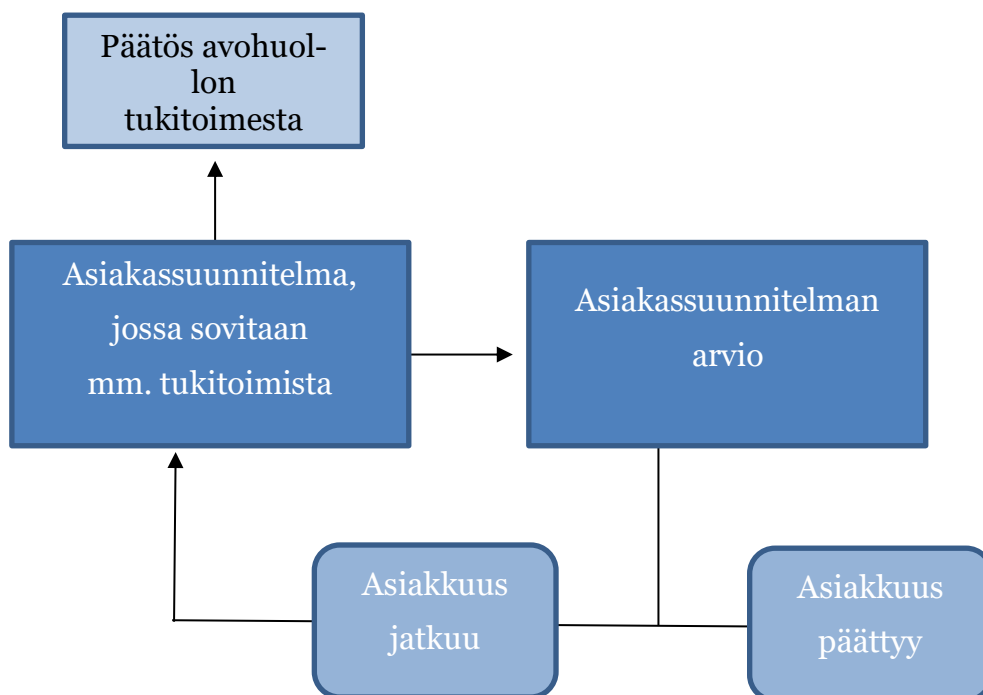
Ehkäisevän lastensuojelun toimijat toimivat enemmänkin taka-alalla lasten ja nuorten hyväksi. He seuraavat lasten ja nuorten kehitystä, puuttuen puutteisiin omien kykujensä mukaan. Jos nuoren tilanne menee niin pahaksi, että nämä ehkäisevät toimijat eivät ole riittäviä, ohjaavat he lapsen perheineen lastensuojelun asiakkaaksi.

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu tulee kuvaan sitten, jos ehkäisevän lastensuojelun toimijoiden toimenpiteet eivät ole riittäviä. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sisältää asiakassuunnitelman laatimisen, avohuollon tukitoimet, kiireellisen sijoituksen, huostaanoton, sijaishuollon järjestämisen ja jälkihuollon. (Mt 2019.)

Avohuollon tukitoimia pitää aloittaa järjestämään perheelle heti kun tarve lastensuojeluun on päätetty. Avohuollon tukitoimien avulla pyritään tukemaan lapsen ja nuoren kehitystä, sekä vahvistaa vanhempien kasvatuskkyä, jotta lapsen hoito ja kasvatustona parantuisi. (Mt 2019.) Lastensuojelulaissa (2007/417) avohuollon tukitoimet määritellään sisältämään seuraavat asiat:

- ”1) tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen;
- 2) lapsen taloudellista ja muuta tukemista koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä;
- 3) lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja;
- 4) tehostettua perhetyötä;
- 5) perhekuntoutusta; sekä
- 6) muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia.”

Näistä tukitoimista voidaan valita perheelle sopivin tukimuoto, jolla pystytään turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä, sekä tukemaan vanhemmuutta. Mikäli nämä tukitoimet eivät ole riittäviä, seuraava vaihtoehto on sijoitus avohuollon tukitoimena.

Kuvio 1. Avohuollon prosessi (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019).

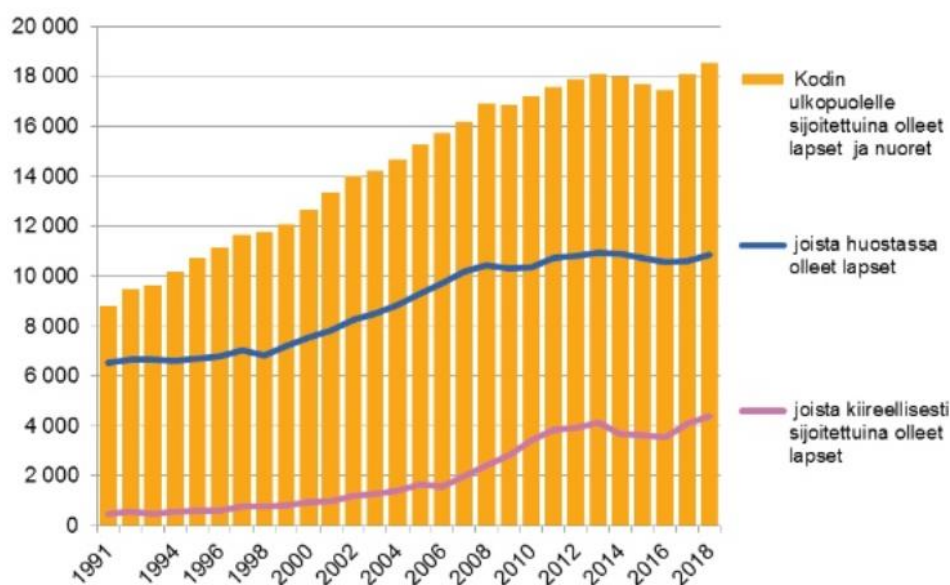
4.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelun sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen tai nuoren kasvatuksen ja hoidon järjestämistä jossain muualla kuin lapsen tai nuoren kodissa. Perusteita tähän voivat olla huostaanotto, lapsen kiireellinen sijoitus tai lastensuojelulain 83. artiklan väliaikais määräyksen nojalla. (Mt 2019.) Lastensuojelulain artiklan 83 mukaan väliaikainen määräys lapsen olinpaikaista ja hoidon ja kasvatuksen järjestämisestä voidaan antaa lapsen tai vanhempien / huoltajan vaatimuksesta, kun huostaanottoa tai sijaishuoltoa koskeva asia on vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa (Lastensuojelulaki 417/2007).

”Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muuna lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla.” (Lastensuojelulaki 417/2007, § 49)

Kun sijaishuoltopäätös tehdään, lapselle valitaan parhaiten hänen tarpeitaan vastaava sijaishuolto paikka. Lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, lastensuojelulaitokseen tai muuhun lapsen tarpeen mukaiseen hoitoon. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lapsien määrä on kasvanut jatkuvasti 1990-luvun alusta alkaen. 1990-luvun alkupuolen reilusta kahdeksasta tuhannesta (8 000) kodin ulkopuolelle sijoitetusta lapsesta luku on tuplaantunut vuoden 2018 yli 18 000 kodin ulkopuolelle sijoitettuun lapseen. Vuonna 2018 16-vuotiaat ovat suurin ikävuosiluokka sijoitetuista, 13-18-vuotiaiden ollessa suurin ryhmä sijoitetuista. Poikia on sijoitettuna hieman enemmän kuin tyttöjä. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista 18 544 nuoresta on huostaanotettu 10 861, joka on 58,6 prosenttia kaikista sijoitetuista. Avohuollon asiakkaita on 54 883. Yllä mainittuja lukuja havainnollistetaan alla olevan kuvion avulla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018)

Kuvio 2. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä vuosittain (Mt 2018).

4.2 Sijaishuollon sijoitusmuodot

Koska lastensuojelun tarpeet ovat yksilöllisiä, se tarkoittaa myös sitä, että lastensuojelun tukitoimet ovat täten erilaisia ja yksilöllisiä. Sijaishuollon sijoitusmuotoja on sijoitus avohuollon tukitoimena, huostaanotto, sekä lapsen kiireellinen sijoitus. Näitä kolmea eri sijoitusmuotoa käytetään tapauskohtaisesti tarpeen mukaan. Alla avaamme kutakin sijoitusmuotoa enemmän.

Sijoitus avohuollon tukitoimena

Lapsi / nuori voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena, jos lapsen / nuoren tuen tarpeen arviointi tai kuntoutus tai jos lapsen / nuoren huoltaja on väliaikaisesti kykenemätön huolehtimaan lapsen / nuoren kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Avohuollon tukitoimena sijoittaminen vaatii huoltajan ja yli 12 vuotta täyttäneen lapsen / nuoren suostumuksen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Lastensuojelun arjessa avohuollon tukitoimena sijoittaminen kun perustuu vapaaehtoisuuteen niin esimerkiksi tavanomaisten lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden (liikkumisvapauden rajoitus, kiinnipito, henkilökatsastus) käyttäminen ei silloin ole mahdollista. Yhteydenpitoa lapsen / nuoren ja tämän huoltajien välillä ei myöskään saa rajoittaa.

Huostaanotto

Lapsi / nuori voidaan ottaa huostaan, jos hänen huolenpidossaan on tai kasvuolosuhteissaan on puutoksia, jotka voivat vaarantaa vakavasti lapsen turvallista kasvua ja kehitystä tai jos lapsi vaarantaa vakavasti kehitystään tai terveyttään päihteidenkäytöllä tai teen muun kuin vähäisenä pidettävän rikoksen tai muuta vastaavanlaista käytöstä

osoittaessaan. Huostaanottoon ei tarvita lapsen / nuoren, eikä tämän huoltajien suostumusta. Huostaanoton aikana sosiaalihuollosta vastaava toimielin päättää lapsen hoidosta ja olinpaikasta. Tähän sisältyy kasvatus, valvonta, opetus ja muu huolenpito. (Lastensuojelulaki 40-45 § 417/2007.) Huostaanotettua lasta voidaan hänen turvallisen kasvun tukemiseksi rajoittaa lastensuojelulain mukaisten sijaishuollon rajoitustoimenpiteiden mukaisesti. Näitä rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. (Lastensuojelulaki 61-71 § 417/2007.) Käytännössä huostaanotetun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaa toimeen määrätty lastensuojelulaitos tai muu vastaava taho. Huostaanotettu lapsi / nuori asuu lastensuojelulaitoksessa tai muussa vastaavassa sijaishuollon hoitopaikassa.

Kiireellinen sijoitus

Lapsi / nuori voidaan sijoittaa lastensuojelun palveluiden piiriin, jos tämä on välittömässä vaarassa. Kiireelliseen sijoitukseen ei tarvita lapsen / nuoren, eikä myöskään tämän huoltajan suostumusta. Kiireellinen sijoitus voi kestää enintään 30 päivää, jonka jälkeen tilanne arvioidaan uudestaan ja kiireellistä sijoitusta voidaan tarpeen vaatiessa jatkaa toiset 30 päivää. (Lastensuojelulaki 38-39 § 417/2007.) Käytännössä kiireellisen sijoituksen tavoitteena on selvittää lapsen / nuoren tukitoimien tarve. Kiireellisen sijoituksen määräajan päätyttyä voidaan tehdä päätöksiä, jossa todetaan lapsen / nuoren lastensuojelun tukitoimien tarve. Tämä voi tarkoittaa avohuollon tukitoimien sijoittamista tai huostaanottoa. Kiireellisesti sijoitettua lasta / nuorta saa rajoittaa lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden avulla.

5 OSALLISUUS

Osallisuus on mukanaoloa, vaikuttamista sekä huolenpitoa ja yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019).

Osallisuus yhteiskunnassa tarkoittaa jokaisen mahdollisuutta terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Kansallisella tasolla osallisuus on demokratian perusrakenne, sillä kansalaisella on oikeus tasavertaisena osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja päätöksentekoon. Osallisuutta edistämällä estetään syrjäytymistä ja eriarvoisuutta. Lasten ja nuorten osallisuutta voidaan edistää kuulemalla lapsia ja nuoria mahdollisimman varhaisessa vaiheessa heitä koskevassa päätöksenteossa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

On tärkeää että jokainen tuntee olevansa osallinen yhteiskunnassa. Onkin olennaista, että yksilö tuntee kuuluvansa joukkoon. Mitä enemmän ihmiset osallistuvat yhteiskunnallisiin tai muihin aktiviteetteihin, sitä pienempi vaara heillä on syrjäytyä. Osallisuus on subjektiivinen, eli jokaiselle yksilöllinen, kokemus, mikä johtaa siihen, että osallisuutta ei voi laittaa valmiiseen muottiin. Joku voi kokea osallisuutta vain aktiivisella osallistumisella useisiin vaikuttaviin ryhmiin, kuten esimerkiksi harrastusyhdistyksiin, taloyhtiön hallitukseen tai muuhun vapaaehtoistoimintaan, kun joku muu taas kokee olevansa osallisena olemalla vain ryhmässä jopa melko passiivisena jäsenenä.

Tämä osallisuuden yksilöllisyys tuottaakin siis pienimuotoisen ongelman, että siitä ei voi muiden puolesta päättää. Ketään ei voi pakottaa osallisuuteen, vaan jokaisella on omaan osallisuuteen päätäntävalta. (Raivio & Karjalainen 2013, 14.)

Lasten ja nuorten osallisuuden takana on selkeä visio lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisesta. Lasten ja nuorten osallistuttamisella viestitään lapsille ja nuorille, että heidän kokemuksensa ovat merkityksellisiä ja että he ovat tärkeitä ihmisiä. Lasten ja

nuorten, sekä heidän näkemysten, huomioiminen vaikuttaa positiivisesti heidän itse-tuntoon ja kannustaa osallistumaan myös yhteisien asioiden käsittelyyn myöhemmin elämässä. Osallistuminen yhteisissä asioissa kehittää lapsen taitoja ja kykyjä aktiiviseen kansalaisuuteen ja siten mahdollistaa kokemuksen yhteiskuntaan ja yhteisöihin kuulumisesta. Arvostavassa ympäristössä kasvanut lapsi tai nuori uskaltaa myös kertoa, jos kokee häntä kohdeltavan epäreilusti tai huonosti. Lasten ja nuorten, sekä heidän näkemystensä vakavasti ottaminen on täten keino suojella lapsia ja nuoria myös pitkällä aikavälillä. (Custódio & Väistö 2019.)

Aktiivinen kansalaisuus on yksinkertaisesti sanottuna vaikuttamista ja toimimista yhteisen hyvän eteen, sekä vastuun ottamista yhteisistä asioista ja niiden hoitamiseen osallistumista. Tällä hetkellä perusajatus tuntuu olevan se, että ihmisestä tulee kansalainen, kun hän alkaa toimia yhteisönsä tai yhteiskunnan jäsenenä. Kuitenkin aktiivinen kansalainen voi toimia myös yksilönä. Aktiivinen kansalaisuus yleensä ymmärtäänsä siten, että osallistutaan päätöksentekoon esimerkiksi äänestämällä tai osallistumalla vapaaehtoistoimintaan vaikkapa yhdistyksen kautta. Aktiivista kansalaisuutta ovat kuitenkin myös yksilön omat valinnat ja toimenpiteet, kuten esimerkiksi kulutustottumukset ja kestävän kehityksen tukeminen. Aktiivinen kansalaisuus voi olla myös oma-aloitteisuutta ja vapaaehtoisuutta myös perhe- tai ystäväpiirissä. Aktiivinen kansalaisuus siis sisältää muutakin kuin yhdistykset ja politiikan. Aktiivisen kansalaisuuden edellytys on olla kykenevä ongelmanratkaisuun puhumalla. (Laitinen & Nurmi 2004.)

Pienkoti Jarissa opetetaan nuoret esimerkiksi kierrättämään ja tekemään vastuullisia valintoja osallistamalla nuoria Pienkoti Jarin yksiköiden kauppareissuilla. Tämän lisäksi Pienkoti Jarissa pyritään aina selvittämään konfliktitilanteet nuorten ja ohjaajien kesken puhumalla, jotta nuoret oppisivat selvittämään ongelmia puhumalla haitallimpien ongelmanratkaisumallien, kuten päihteiden, sijasta.

Lastensuojelussa asiakkaina olevat nuoret eivät aina saa tarpeeksi tietoa siitä keneen pitäisi ottaa yhteyttä, jos heitä kohdellaan kaltoin tai oikeuksia loukataan. Sosiaalityöntekijällä ei välttämättä ole aina tarpeeksi aikaa ja / tai resursseja tavata lasta ja tämän myötä näiden asioiden kertominen saattakin jäädä sijaishuoltopaikan henkilökunnan kontolle. On tärkeää että lapsi kokee aikuisen kuuntelevan häntä ja että aikuiset osoittavat kiinnostusta kuuntelemisen lisäksi myös hoitamalla lapsen asioita. (Hoikkala, Kallio & Palsanen 2019.)

Osallisuus on mahdollisuus omiin päätöksiin ja se on prosessi jossa tärkeä osa prosessia on kunnioittava kanssakäyminen aikuisen ja nuoren välillä. Osallisuus vaatii ammatillista osaamista ja nuoren yksilöllistä ja hetkenmukaista huomioimista. (Moisio 2018, 16.)

5.1 Osallisuus lastensuojelussa

Osallisuutta lastensuojeluympäristössä on tärkeä kehittää nuoren kasvun ja arkielämän taitojen kannalta. Nuoren osallistuminen erilaisiin aktiviteetteihin ryhmissä tai yksin edistää nuoren sosiaalisia taitoja. Kun nuoren saa kerran osallistumaan aktiviteettiin, hänen kynnys osallistua uudestaan madaltuu. Kun nuori ymmärtää, miksi hänen on tärkeä osallistua omien asioiden päättämiseen hän haluaa tehdä sitä vapaaehtoisesti. Lastensuojelun yhtenä tavoitteena onkin, saada asiakas vaikuttamaan omiin asioihinsa myös asiakkuuden päätyttyä kun nuoren arkea ei ole kukaan enää vahtimassa.

	VALMIUDET	MAHDOLLISUUDET	VELVOITTEET
	Onko työntekijöillä tarvittavat valmiudet?	Onko tämä mahdollista (resurssit, organisaatiot, tilat, välineet jne.)?	Onko rakenteita jotka velvoittavat tähän (lainsäädäntö, toimintaohjeet & vakiintuneet käytännöt)?
5. Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta	Olenko valmis jakamaan valtaa lasten kanssa?		Miten lainsäädäntö määrittää työntekijän vastuun rajat?
4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon		Mahdollistavatko organisaatiomme rakenteet lasten ottamisen mukaan päätöksentekoon?	

Lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämä minimitaso.

3. Lasten näkemykset otetaan huomioon	Olenko valmis ottamaan lapsen ajatukset vakavasti?		Lapsen oikeuksien sopimus & lastensuojelulaki (471/2007, 20§)
2. Lapsia tuetaan mielipiteidensä ilmaisuun		Onko meillä tarvittavat välineet lasten auttamiseksi itsensä ilmaisemisessa?	Lastensuojelulaki ja sen perustelut (HE 252/3006)
1. Lapsia kuunnellaan		Onko luvallista käyttää aikaa lasten kuuntelemiseen?	Lastensuojelulaki (471/2007, 5§).

Kuvio 3. Osallisuus: Valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet (Shier 2001).

Yllä olevassa kuviossa on esitelty Harry Shierin (2001) malli lasten osallisuudesta. Tätä voidaan myös soveltaa lastensuojelussa, sillä lastensuojelussakin voidaan osallistaa lapsia. Yllä olevassa kaaviossa osallisuuden toteutumisen määrä kasvaa kaaviota ylöspäin mennessä. Mitä alempana kaaviossa ollaan, sitä vähemmän mahdollisuuksia ja valtaa lapsella on. Lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämä minimitaso kulkee kaa-

vion tasojen 3 ja 4 välissä, josta voimmekin huomata, että lapsen osallisuuden toteutuminen jopa lapsen oikeuksien sopimuksen vaatimalla minimitasolla vaatii paljon työtä ja resursseja. Lastensuojelun arjessa tämä sopimuksen vaatiman minimitason noudattaminen vaatii henkilöstöltä paljon. Asioista on tehtävä helposti lähestyttävää, tarpeeksi mielenkiintoisia ja vaikuttamismahdollisuuden kynnyks on pidettävä matalalla. Lapsen kiinnostus ja halu osallistua kasvaa, kun hän tietää mihin asiaan hän vaikuttaa, kuinka vaikuttaminen tehdään ja miten vaikuttamisen seurauksena tapahtuvat muutokset vaikuttavat arkeen.

Yllä olevassa kaaviossa esitellyssä Shierin mallissa kuvataan sitä, minkälaisia asioita aikuisten täytyy tehdä, jotta tietty osallisuuden taso voidaan saavuttaa. Mitä enemmän nuorilla on mahdollisuuksia vaikuttaa, sitä suurempi on toteutuvan osallisuuden määrä. (Oranen 2008, 9-10.)

Mahdollisuus valita.

Mahdollisuus saada tietoa.

Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin.

Mahdollisuus ilmaista itseään.

Mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen.

Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin.

Kuvio 4. Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin (2002) mukaan.

Yllä olevassa kuviossa esitellään Nigel Thomasin malli osallisuuden ulottuvuuksista. Thomasin mukaan osallisuus lähtee rakentumaan siitä, kuinka lapsella on mahdollisuuksia valita osallistuuko hän vai jättääkö hän osallistumatta johonkin asiaan. Osallistumatta jättäminen on myös osallisuutta, sillä siinäkin lapsi saa valita. (Oranen 2008, 10-11.) Thomasin mallissa keskitytään enemmän nuorten näkökulmaan osallistumismahdollisuuksista, eikä siinä ole niinkään mietitty nuorten osallisuutta aikuisten näkökulmasta, eli minkälaisia resursseja nuorten osallisuus vaatii ja minkälaista byrokratiaa se sisältää esimerkiksi. Tässä Thomasin mallissa aikuiset nähdään lähinnä nuorten osallisuuden mahdollistajina.

Lastensuojelulaissa (417/2007 § 20-21) on erikseen kappale, jonka nimi on ”Lapsen osallisuus”, jossa määritetään muun muassa seuraavat asiat.

- Lapsen toivomukset ja mielipide on otettava huomioon iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla.
- Lapsen toivomukset ja mielipiteet on selvitettävä siten, ettei siitä koidu lapselle haittaa.
- Lapsen toivomukset ja mielipiteet voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä ja kehitystä tai jos se on ilmeisen tarpeetonta.
- 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää omaa puhevaltaansa häntä koskevissa asioissa.

Kuten lastensuojelulaissa sanotaan, täytyy pitää huolta siitä, että lapsi tai nuori saa osallistua omien asioidensa päätöksentekoon. On myös tärkeää, että lapsen tai nuoren mielipide otetaan huomioon ja lasta tai nuorta kuullaan aidosti, eikä lapselle tai nuorelle vain kerrota lastensuojeluviranomaisten jo tehtyä päätöstä. Osallisuuteen kuuluu kuitenkin myös paljon muutakin kuin lain määrittelemä virallinen osuus. Lapsen osallisuus tulee esille jokapäiväisissä arjen valinnoissa, ohjaajien kanssa tehtävissä sopimuksissa, sekä asioiden ja aikataulujen suunnittelussa. On tärkeää, että lapsi huomataan ja otetaan osaksi päätöksentekoa, eikä päätetä lapsen tai nuoren puolesta. Tämä edesauttaa nuorta saavuttamaan itsenäisen päätöksenteon tason askel askeleelta, mikä taas tukee lapsen tai nuoren itsenäistä elämää lastensuojelun asiakkuuden päätyttyä.

5.2 Osallisuus Pienkoti Jarissa

Pienkoti Jarissa nuoret ovat osallisina melko monipuolisesti omiin asioihinsa. Arjessa toimitaan sääntöjen mukaan. Nuoret voivat perustellusti pyytää muutoksia sääntöihin. Sääntöjä päivitetään säännöllisin väliajoin vastaamaan sen hetkistä tilannetta. Sääntöihin voidaan tehdä poikkeuksia perustelluissa tilanteissa. Nämä poikkeukset ovat tilannekohtaisia ja ne vaativat nuoren aloitetta ja osallistumista keskusteluun. Nuoren

pitää pystyä perustelemaan hyvin, miksi säännöissä tulisi joustaa kyseisessä tapauksessa.

Pienkoti Jarissa on viikonloppuisin suunnittelupalaveri molempina päivinä nuorten ja henkilökunnan kesken. Suunnittelupalaverissa sovitaan päivän tehtävät ja aktiviteetit. Tehtäviin kuuluu ruuanlaiton avustaminen ja pyykkivuorojen sopiminen. Aktiviteetteja voidaan sopia tai kehittää yhdessä nuorten kanssa. Aktiviteetit voivat olla ohjaajien suunnitteleimia tai nuorten toivomuksia. Palaverissa sovitaan myös omien menojen aikataulut ja mahdolliset kyyditykset. Näin nuoret pääsevät vaikuttamaan omaan vapaa-ajan käyttöön ja opettelevat suunnitelmallisuutta arkeen. Palaveriin osallistuvat kaikki paikalla olevat nuoret. Nuoret toimivat myös kokouksen puheenjohtajina ja sihteereinä.

Sunnuntai-iltana on nuorten palaveri, jossa käydään läpi menneen viikon vastualueiden arviointi. Vastuualueita ovat pääasiassa siivoukset. Jokaisella nuorella on viikon ajan tietty vastuualue, joka heidän on pidettävä siistinä koko viikon. Palaverissa nuoret sopivat keskenään seuraavan viikonlopun ruuat. Nuoret saavat vaikuttaa suuresti tulevan viikonlopun ruokalistaan. Palaverissa suunnitellaan tulevan viikon hankintoja. Nuoret saavat suunnitella omien hygieenia-, vaate- ja harrasterahojen käyttöä. Varsinkin suurempien hankintojen osalta tähän suunnitteluun kannustetaan.

Nämä nuorilähtöiset palaverit tarjoavat nuorille mahdollisuuden vaikuttaa Pienkoti Jarin arjen asioihin. Nuoret oppivat, että heidän mielipiteillään on merkitystä ja heitä kannustetaan tuomaan omat mielipiteensä esiin.

Osalle nuorista Pienkoti Jarissa tehdään viikkosuunnitelmat joka viikko, jotta nuoren viikon rakenteesta ja sisällöstä tulee selkeämpi, sekä nuoren ja ohjaajien on helpompi hahmottaa, mitä nuorelle on kunkin viikon aikana tulossa. Osalle nuorista tämä toimintamalli on hyvä, sillä se tuo selkeän struktuurin heidän viikkoihinsa. Viikkosuunnitelmat tehdään nuoren ja ohjaajan kesken ja suunnitelmaan aluksi sijoitetaan pakol-

liset menot, kuten koulunkäynti ja kokeisiin valmistautumiset, harrastusmenot ja erilaiset viranomaistapaamiset, kuten lääkärikäynnit ja terapiat. Näiden välttämättömien menojen jälkeen nuori itse ohjaajan kanssa ehdottaa aktiviteetteja tai muita omia menoja viikkosuunnitelmaan. Ohjaaja saattaa tarvittaessa auttaa näiden aktiviteettien ja menojen suunnittelussa.

6 AINEISTON ANALYYSI

Aineistoa läpi käydessämme huomasimme suuria toistuvia teemoja, joiden mukaan luokittelemme aineiston osat teemoihin. Nämä teemat ovat arki, vapaa-aika ja harrastukset, opiskelu, palaverit ja päätökset, itsenäistyminen, omaohjaajatoiminta ja kehityskohteet. Aineistot värikoodattiin teemoihin, joista koostettiin yhteenveto kustakin teemasta. Tämän teemoihin jakamisen jälkeen etsimme haastatteluaineistoista yhtäläisyyksiä, sekä eroavaisuuksia. Eroavaisuuksia selitti myös se, että haastateltavia oli kahdesta eri pienkoti Jarin yksiköstä. Alla käymme teema kerrallaan aineistomme läpi, osallisuuden näkökulmasta katsoen. Havaintojemme lisäksi käytämme suoria lainauksia haastatteluista tarvittaessa tukemaan havaintojamme. Lainaukset, kuten muukin tutkimuksessa mukana oleminen, tapahtuu anonymisti.

6.1 Arki

Arkeen oltiin tyytyväisiä, etenkin arjen perusrunko koettiin toimivaksi. Tämä perusrunko sisälsi siivoamiset kahtena päivänä viikossa, yhteisöllinen ilta kerran viikkoon, sekä viikkopalaverin, jossa käytiin läpi, suunniteltiin ja tehtiin päätöksiä seuraavasta viikosta, esim. ruuista ja yhteisöllisistä illoista. Yhteisöllisiin iltoihin osallistuminen on

pakollista, mikä koettiin asiakkaiden keskuudessa pääosin hyväksi, mutta myös yksilöllistettyjä poissaoloja toivottiin asiakkaiden toimesta. Yhteisölliset illat koettiin myös hyvinä ajatuksina haastateltavien keskuudessa, kun oli yhteistä tekemistä.

”Pienkoti Jarin yhteisölliset illat oli semmonen et ne otettiin tosi vakavasti et se oli semmonen asia että siitä ei saanu niinku mitenkää jäädä pois tai mitään.” – Pienkoti Jarin entinen asukas

”Olisin poistanut keskiviikon liikuntapäivän [- -] mut se oli ihan hyvä juttu, ettei rupee liikaa laiskottaan.”
- Pienkoti Jarin entinen asukas

”Mun mielestä yhteisölliset illat oli kiva juttu enkä mä sitä vastustellu. Mut välillä, tosi harvoin, oli semmonen olo et ei pysty menee, ni sitä ei oikei hyväksytyt.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Asiakkaiden keskuudessa oltiin myös tyytyväisiä siihen, että viikon velvollisuudet (esim. siivous) olivat neuvoteltavissa, jos esimerkiksi harrastus tai muu pakollinen meno osui jonkin velvollisuuden kanssa päällekkäin. Myöskin siihen oltiin tyytyväisiä, että yhteiset säännöt olivat samat kaikille.

”On hyvä et kaikilla on samat säännöt, eikä anneta yhteisten asioiden kans enempää siimaa. Et kaikkiin pätee samat asiat.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Haastateltavien keskuudessa myöskin tiukat säännöt koettiin sijoitushetkellä turhauttavana ja liian tiukkoina, mutta näin sijoituksen päätyttyä nähdään säännöt hyvänä asiana.

”Silloin ku tulin pienkoti Jariin vaa vitutti ja kaikki oli väärin mitä ohjaajat teki. Mut nyt ku miettii jälkeinpäin nii kaikki säännöt on ollu hyvä ja päivärytmi on myös ollu hyvä.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”Kun mä tulin tänne ni aattelin et heitän repun huoneeseen ja lähen menoille, mut ei se sit menny iha nii. Mut oon kuitenkin tyytyväinen lopputulokseen.”
- Pienkoti Jarin entinen asukas

Molemmissa yksiköissä käytössä olevat hiljaiset tunnit koulupäivien jälkeen koettiin hyvänä asiana, sillä niissä sai hieman nollautua koulupäivän jälkeen. Myöskin molemmissa yksiköissä käytössä olevat viikkopalaverit koettiin melko turhina yleisen sisäl-

lönpuutteen takia. Palavereissa ajatuksena on käydä viikkoa läpi, päättää tulevan viikonlopun ruuat, keskustella yhteisöllisistä illoista, sekä muista talon tulevaa viikkoa koskevista ajatuksista. Palaverit olivat asiakkaiden kuvailemina sisältököyhiä.

”Viikkopalsuissa päätettiin lähinnä ruuasta. Joku huuteli ja sit vastattiin. Ei oikein keksitty ikinä mitään.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä siihen, että viikonloppuisin he saivat osallistua ruuan valmistamiseen. He kokivat sen olleen hyvää valmistavaa tekemistä heidän omaa itenäistymistä ajatellen.

”Viikonloppuisin saatiin päättää mitä syötäis. Parasta oli et mekin saatiin tehdä sitä ruokaa. Oli kivaa vaihtelua et ruoka ei ollu valmista, et täytyy tehdä jotain sen eteen.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

6.2 Vapaa-aika ja harrastukset

Pienkoti Jarissa asiakkaiden vapaa-aikaa määrittä suurilta osin ohjaajien ja asiakkaiden välinen luottamus, sekä kuinka asiakkaalla koulunkäynti sujui.

”Nosiis, koulunkäynti aika paljon määräs sitä paljon mulle annettiin menoja. Ja ylipäättään sit se, että jos tulee hölmöiltyä tai ohjaajat ei luota suhun, et sä lähet ovesta ulos ni sä myös palaat. Jos ne ei luota siihen et sä palaat, ni ei ne sua päästä sillon. Se luottamus pitää ansaita.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Haastateltavat kokivat, että mitä enemmän ansaitsi luottamusta niin sitä pitempään sai olla menoilla ja oli enemmän neuvotteluvaraa. Harrastuksien tukemista ja mahdollistamista keuhuttiin haastatteluissa. Harrastaminen ei jäänyt rahasta kiinni ja halukkuutta harrastamiseen kysyttiin. Enemmän harrastaminen oli kiinni siitä, mitä nuori halusi tehdä.

”Et mahdollisuudet täällä harrastaa on aika huikeet. Et se raha ei oo ongelma jos haluaa harrastaa, vaan se et mitä haluaa tehdä.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Haastateltavien mukaan harrastuksia on kartoitettu ja etsitty hyvin pienkoti Jarin toimesta. Tosin myös yksi negatiivinen kommentti harrastamisen aloittamisesta saatiin.

”No mä tyylii varmaa vaa sanoin et haluisin alkaa harrastaa, ja sit sitä alettiin hoitaa.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

*”Olis ollu kiva hankkia harrastus. Kyl siitä välillä mainittiin, mut se jäi siihen ja asiaan ei paneuduttu. Olis ollu mukavaa ottaa ohjaajien kans yhes selvää eri vaihtoehtoista, eikä vaan lätkäistä jotain esitettä sun eteen ja et mee kattoo.”
-Pienkoti Jarin entinen asukas*

Haastateltavat kokivat, että he saivat samanlaisia vapauksia ja poikkeuksia sääntöjen suhteen, kun kyseessä oli joku erityisempi tapahtuma tai muu meno. Talolle palaamisen aikoja pystyi tarvittaessa venyttämään, jos oli hyvä perustelu ja luottamus kunnossa.

”Kotiintuloajoista sai kyllä neuvotella, jos oli vaik joku tapahtuma ni sai olla sovitusti myöhempään.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Asiakkaiden ja ohjaajien yhteisistä retkistä tuli haastateltavilta kiitosta. Oltiin tyytyväisiä siihen, että päästiin sinne minne haluttiinkin ja että suunnittelussa ohjaajat tukivat ja auttoivat tarpeeksi tarvittaessa.

”Ku suunniteltii reissuu ni se alote tuli enemmän meiltä. Meitä se koskee enemmän. Saatii ite päättää ja jos ei tietty ni ohjaaja suositteli tai anto vinkkejä.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Reissujen ja yhteisöllisten iltojen määrä koettiin sopivana haastateltavien keskuudessa. Haastateltavat korostivat myös nuorten omia menoja ja tarpeita, joiden johdosta ei tarvittu enempää yhteistä tekemistä kuitenkaan. Positiivista palautetta sai myös ohjaajien aktiivisuus tekemisen suunnittelussa viikonlopuille.

”Aika usein ohjaajat saatto sanoo tyyliin et tuol ois tollanen tapahtuma et mennäänkö sinne. Mut must tuntuu et ei nuoret ois välttämättä ees tienny niitä asioita, jos ei ohjaajat ois niistä sanonu.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”Yhteisölliset illat oli iha riittävästi yhteistä tekemistä. Kaikil oli kuitenkin omat menot ja sillee. Siin joutu iha riittävästi sietää muita nuoria.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Aineistosta pystyimme myös päättämään, että nuoret eivät olisi välttämättä tehneet keskenään muuten mitään viikonloppuisin, ellei ohjaajat olisi keksineet yhteistä tekemistä. He olisivat kukin vain oleskelleet omissa oloissaan.

6.3 Opiskelu

Nuoret kokivat kouluun tukemisen ja eräänlaisen painostuksen hyvänä asiana, sillä muuten koulunkäynti olisi jäänyt paljon vähemmälle. Haastateltavat kokivat myös pienkoti Jarin ja koulun välisen yhteistyön hyväksi. Nuoret kokevat myös saaneensa tarvittavan tuen pienkoti Jarin puolesta silloin, kun koulussa on ollut hankalaa.

”En ois halunnu päättää enempää kouluhommista, kun en ois saanu tehtyä mitään.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”Jos piti mennä kouluun tai oli joku palaveri tai jotain, nii kyl ohjaajat repi sängystä ylös.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Aineistossa nousi esiin myös eräältä haastateltavalta tunne, jonka mukaan hän koki jäävänsä vaille ohjaajien ymmärrystä ja tukea päätöksissä, jotka haastateltavalle itselleen olivat jo selkeitä päätöksiä.

”Olin sotella eka puoltoista vuotta ja sit vaa lopahti kiinnostus alaan. Sit menin valman kautta talotekniikalla. [- -] Jotkut ohjaajat kysy et onko järkee ja kannattaako mieltii uuestaan. Toiset taas sano et ei kannata mennä sellaselle alalle opiskelemaan mikä ei kiinnosta ittee yhtään, et ei siinä oo mitää järkee.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Toinen haastateltava jo itsenäistyttyään lopetti ammattikoulun, eikä kertonut siitä pienkoti Jarin henkilökunnalle. Tulkitsimme, että tämä kertomatta jättäminen johtui mahdollisesti samasta päätöksen tukematta jättämisen tunteesta, kuin toisella nuorellakin oli.

6.4 Itsenäistyminen

Haastateltavat kokivat, että itsenäistymisprosessi toimi heillä hyvin ja että he saivat olla suuresti vaikuttamassa sen alkuun ja kulkuun. On koettu että he saavat vaikuttaa itsenäistymisen prosessin aikatauluun.

”Sitä saa paljon vaikuttaa, et millasella nopeudella etenee.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”Aloitettiin oikeestaan ku kysyin siitä (itsenäistymisestä), ja sit kysyin et onko mahdollista muuttaa talon (pienkoti Jarin) ulkopuolelle itsenäistymisasuntoon, ni seki sit sovittiä heti seuraavas palaveris.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”Me tehtiin sillee, et sit ku sujuu, ni me katottii seuraavaa askelta (itsenäistymisohjelmassa).” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Haastateltavat olivat tyytyväisiä siihen, kuinka heidän täytyi jo ennen itsenäistymistä osallistua kodinhoidollisiin asioihin. He kokivat tämän helpottaneen itsenäistymisprosessissa. Haastateltavat toivat ilmi kodinhoidollisia asioita, esimerkiksi ruuanlaitto ja siivous, sekä taloudellisia asioita, joita he saivat jo harjoitella ennen itsenäistymistä.

”Rupes saamaan kerran kuukaudessa rahat ja (ohjaajat) rupee puhumaan enemmän itsenäistymisestä.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”Rahankäyttöön on saanu kellaris ja itsenäistymisasunnos, ja ruuanlaitto kans.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”Mun mielestä oli just hyvä ku sillee pikkuhiljaa tehtiä kaikkee et tuli enemmän vastuuta ja sit mä menin tohon itsenäistymisasuntoon.” Pienkoti Jarin entinen asukas

Negatiivistäkin löytyi itsenäistymisestä haastatteluissa. Yksi haastateltava koki, että itsenäistymissopimuksia oli muokattu ilman hänen tietämystä asiasta. Eikä muutokseen voinut jälkikäteenkään vaikuttaa, vaan siihen piti vain sopeutua.

”Ja sit jossai vaiheessa mun soppareita muokattiin niin ettei mulle kerrottu ja oletettiin et noudatan niit sääntöi. [- -] Piti joko allekirjottaa, tai mennä taaksepäin siinä (itsenäistymisohjelmassa).” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Haastateltavat ovat tyytyväisiä siihen, mitä eri portaat itsenäistymissuunnitelmassa sisältää. Alkuun aletaan lisäämään vastuita, jonka jälkeen nuori siirretään asumaan yksikön sisäiseen itsenäistymisasuntoon. Nuoren täytettyä 18 vuotta, siirtyy tämä halutessaan pienkoti Jarin omistamaan itsenäistymisasuntoon muualle samaan kaupunkiin. Siellä pienkoti Jarin tuki jatkuu nuorelle siihen asti, kunnes tämän jälkihuoltosopimus loppuu.

6.5 Palaverit & päätökset

Haastateltavat kokivat saaneensa vaikuttaa sisältöihin omissa palavereissaan siten, että heille tärkeät asiat tulivat käsitellyksi muiden lomassa. Sama toimi myös toisin päin, sillä haastateltavat kertoivat, että jos oli joku asia mistä haastateltava ei halunnut että palaverissa puhutaan, niin siitä ei sitten siellä tarvinnut puhua.

*”Palavereissa otettiin huomioon, etten aina pystynyt puhua siellä ja et ohjaajat on sanonu siellä asioita mun puolesta, eikä oo vaa painostettu sanoo ite.”
- Pienkoti Jarin entinen asukas*

”Aluks oli tiukempaa ku ei saanu heti vapauksia, mut kyl sen ymmärtää sit. Kyllä myöhemmin otettiin ne asiat esille ja sovittiin. Jos ei sillon onnistunu ni sovittiin päivämäärä ja katottiin uudestaan sillon.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Aineistoista tulee myös ilmi, että haastateltavat olivat tyytyväisiä pienkoti Jarin ohjaajien toimintaan palavereita valmistellessa. Ohjaajat kävivät nuoren kanssa rauhassa tulevan palaverin sisältöjä läpi, sekä he selvittivät yhdessä mitä asioita palavereissa tulisi ja ei tulisi puhua.

”Yleensä päivä tai pari enne paltsuu mietittiä et mist puhutaa ja mitä otetaan esille ja jos oli asioita mistä ei halunnu puhua ni ei ollu pakko.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Yhdellä haastateltavalla oli tunne, että sijoituksen alussa häntä ei kuunneltu palavereissa. Hänen mielipiteitä ei otettu huomioon tarpeeksi. Se kuultiin kyllä, mutta siihen

ei reagoitu. Sama haastateltava kuitenkin sanoi, että myöhemmässä vaiheessa sijoitetaan ja etenkin jälkihuollossa ollessaan häntä otettiin enemmän tosissaan päätöksenteossa ja palaverissa.

”Esim jos mä oon sanonu et mua ahistaa joku asia, ni sille ei oo sit tehty mitää, vaa on oltu sillee joo joo.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Kun haastateltavat olivat rikkoneet sääntöjä, he kokivat että heillä oli ajoittain ollut mahdollisuus keskustella seuraamuksista ja vaikuttaa niihin omalla toiminnallaan. Esimerkiksi jos haastateltava oli luvatta poistunut pienkoti Jarin alueelta, niin haastateltavalle on tarjottu mahdollisuutta omalla käytöksellä luoda neuvotteluvaraa tilanteen seuraamuksista. Myöskin yksi haastateltavista kertoi tapauksen, jossa oli kokenut pystyneensä neuvottelemaan päätöksestä oman etunsa mukaisesti, hän sai omalla tekemisellään lyhennettyä sanktion kestoja.

”Tuntu et oman mielipiteen sai kaikista parhaiten näkyviin silloin kun saa täyden luottamuksen ohjaajilta ja muiltakin. Et suhunn luotetaan. Ni jos luottaa ni saa enemmän päätösvaltaa.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Yksi haastateltavista koki, että hänelle ei annettu mahdollisuutta vaikuttaa, sekä asia esitettiin siten, että haastateltava ymmärsi, ettei hänelle myöskään tulisi mahdollisuutta vaikuttaa asiaan.

Pienkoti Jarin viikkopalaverissa ei yhden haastateltavan mielestä oltu pystytty tarpeeksi motivoimaan nuoria vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Haastateltava kertoi viikkopalaverien esittämistavan olleen sellainen, että se ei vaikuttanut haastateltavalle motivoivalta, eikä se tuntunut siltä, että oikeasti ollut vaikuttamismahdollisuus.

”Aika hyvin siinä pysty sillee vaikuttaa, mut aika harvoin kukaa ees esitti mitää mielipiteitä siinä. Se oli usein mitä nyt muistaa, ni se oli et kaikki vaa istu hiljaa pöydän ääressä.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Yksi haastateltavista koki, ettei nuoria myöskään saatu motivoitua vaikuttamaan yksinkertaisiin arjen asioihin, vaan esim. viikkopalaverit olivat pitkältä ohjaajavetoisia.

”No aika usein se oli sillee, et yritettiin saada nuorilta jotai vastausta, [- -] mut sit ohjaajat yleensä kyl keksi.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Yksi haastateltavista nosti esiin tunteen, että yksikön nykyinen johtaja ottaa nuoret paremmin huomioon, sekä kuuntelee heidän mielipiteitään. Samaa ei voinut sanoa aiemmasta johtajasta haastateltavan mukaan.

6.6 Omaohjaajatoiminta

Omaohjaajatoiminta pienkoti Jarissa koettiin pääosin haastateltavien keskuudessa hyvänä ja toimivana asiana. Omaohjaajat koettiin tärkeinä ja eteenpäin kannustavina aikuisina arjessa. Omaohjaaja koettiin hyvänä linkkinä haastateltavan ja pienkodin sekä sosiaaliviranomaisten välillä. Omaohjaaja on ollut enemmän arjessa mukana kuin muut pienkoti Jarin ohjaajat.

”Omaohjaaja puhu enemmän mun kans ja hoiti enemmän mun asioita. [- -] Jos oli kouluhommista kyse, ni sit ei omaohjaaja kyselly, muis hommis sit kyl kyseltii enemmän. - Pienkoti Jarin entinen asukas

Haastateltavat kokivat omaohjaajan kanssa vietettävät omaohjaaja-ajat, sekä isommat omaohjaajaretket mielekkäinä, sekä kokivat että he saivat vaikuttaa niiden sisältöön melko vapaasti. Haastatteluista nousi myös ilmi, että omaohjaaja-aikoja ei kuitenkaan ollut pakko käyttää, jos ei näin halunnut. Haastateltavilla oli siis paljon päätäntävaltaa omaohjaajan kanssa toimimisen ja tekemisen suhteen.

”No me käytii pari kertaa kahvilla ja sit oli iso reissu. Mentii Helsinkii hotellii yöks ja käytii Ikeassa. [- -] Joo omaohjaaja ehotti sitä ja sit suunniteltiin yhdessä miten mennään. [- -] Oli aika tärkeetä, et just omaohjaajan kans tehtii se. Se oli varmaa yks ainoista johu luottaa eniten.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”Mut emmä ikinä oikee käyttäny niitä (omaohjaaja-aikoja). Et jos kysyttii et minne haluut mennä, ni en minnekkää. Olin vähä semmonen oman tien kulkija.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”Vietettiin omaohjaajan kans aikaa. Käytiin kahvilla ja syömässä ja vietettiin aikaa omaohjaajan kans. [- -] Ne oli tarkotettu et laitoslaine ja ohjaaja yhdessä suunnittelee ja tekee.” Pienkoti Jarin entinen asukas

Haastateltavat kokivat, että juuri omaohjaajan mukanaolo myös palavereissa oli hyvä, sillä omaohjaaja tiesi parhaiten haastateltavien päivittäisestä elämästä ja heidän välillään vallitsi erityinen suhde. Myös eriäviä mielipiteitä oli.

”Mutta emmä tiä erosko se hirveesti (työskentely omaohjaajan kanssa) verrattuna muihin ku mä selitin kaikille ohjaajille kaiken tyylii. Et se ei hirveesti sillee eroo. Mut tottakai niiden kans hoiti asioita enemmän. Sit se oli periaatteessa vähän ärsyttävää jos sano jollekin ohjaajalle joka sattuu ole töissä, et pitäis tehdä tälläne asia ni se sit oli et mä kirjaan sen tänne ylös ni katotaan omaohjaajien kanssa. [- -] Mun mielestä ne asiat vois kattoo iha hyvi sillee kaikkien ohjaajien kaa.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Yllä olevasta lainauksesta voi päätellä, että haastateltava on hieman turhautunut siihen, että kaikki yhtään isommat päätökset tai hankinnat tulee tehdä omaohjaajan kanssa.

6.7 Kehitysehdotukset

Haastatteluista saimme muutamia suoria kehitysehdotuksia, sekä pystyimme rivien välistä tulkitsemaan myös muutaman asian, joita haastateltavat mieluusti kehittäisivät pienkoti Jarissa.

Eniten kehitysehdotuksia tuli siihen, kuinka nuoret kohdataan. Nuoret toivoivat esimerkiksi, että heidät kohdattaisiin kaikki yksilöinä, sekä ihmisinä, eikä heidän tekoinaan. Haastateltavat toivoivat enemmän yksilöintiä sääntöihin ja erinäisiä vapauksia oman toiminnan perusteella.

”No ehkä sillee et otettais enemmän yksilöinä nuoret. Et emmätiä miten täällä nyt on, mut sillon ku mä olin, niin tuntu et kaikilla oli ne samat säännöt ja tuntu et niistä ei hirveesti pystyny joustaa, vaikka et kaikki nuoret on kuitenkin erilaisia ja mun mielestä kaikilla ei pitäis olla ihan täysin samat säännöt. Et pitäis pystyä just joustamaan.[- -] Joustaa vois just vaikka menoista ja lomista ja just niinku ehkä vapaudet, et niitä ois voinu jollai olla enemmän.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

”No ainaki kohtelis nuoria niinku ihmisiä, eikä esim niinku niiden tekoina. Et vaikka joku juttu menee mönkään ni sit silti.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Haastatteluista myös tuli ilmi, että haastateltavat olisivat halunneet saada tietää enemmän mahdollisuuksistaan vaikuttaa asioihin. Yksi haastateltava nosti esiin sen, että hänen mielestään kysytään lopputulosta (”Mitä haluat, että tehdään?”), mutta ei sitä, miten siihen lopputulokseen päästään (”Miten haluat, että tehdään?”).

Haastateltavista useampi nosti esiin oman huomionsa siitä, että eri ohjaajilla oli eri linjat päätöksenteossa, vapauksien antamisessa, vaikuttamismahdollisuuksissa, sekä neuvottelutilanteissa. Haastateltavat toivoivat yhtenäisempää linjaa ohjaajilta ylipääntään.

Yksi haastateltavista kokee, että hänen tekemiään päätöksiä ei tuettu ohjaajien toimesta, vaan niitä yritettiin sivuuttaa ja ohjaaja yritti sen sijaan tuputtaa haastateltavalle omaa mielipidettään. Haastateltava olisi halunnut, että häntä olisi tämmöisissä tarkkaan harkituissa ja varmoissa mielipiteissä ja päätöksissä tuettu enemmän ohjaajien toimesta.

Haastateltavista suurin osa piti talon omia nuorille tarkoitettuja viikoittaisia palaveriteita turhina sisällönpuutteen takia. Haastateltavat olisivat halunneet, että palaverihin olisi tullut enemmän sisältöä tai että ne olisi jätetty pitämättä, jos ei olisi mitään asiaa päätettäväksi ollut.

”Kyl ne muutenki tuntu aina vähä turhilta ne palaverit. Tai ku tuntu et ei ollu oikein mitää asiaa, mitä ois pitäny käyä yhdessä läpi. Ni sen takia se tuntu vähä turhalta.” - Pienkoti Jarin entinen asukas

Yksi haastateltavista ehdotti, että näitä palaveriteita olisi harvemmin, vain silloin kun siellä olisi oikeasti tärkeätä asiaa nuorille keskusteltavaksi ja päätettäväksi.

7 POHDINTA

Tässä kappaleessa esitämme havaintojamme haastattelujen analysoinnin pohjalta. Olemme jakaneet haastatteluissa esiin nousseet havainnot kolmeen luokkaan. Nämä luokat ovat osallisuus sosiaalisena tapahtumana, vaikuttamisen kautta osallisuus ja osallisuus yksilöllisenä kokemuksena. Nämä jaottelut, sekä niiden perusteet selvitetään tarkemmin kunkin luokan kappaleen alussa.

7.1 Osallisuus sosiaalisena tapahtumana

Tämä luokka muodostui sen perusteella, että osallisuuteen kuuluu mukana oleminen yhteisissä asioissa ja ryhmässä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019). Pienkodin arjessa ryhmässä toimimalla edistetään näitä osallisuuden sosiaalisia osa-alueita. Konkreettisesti tämä toteutuu pienkoti Jarissa yhteisöllisissä illoissa, joissa nuoria rohkaistaan toimimaan sosiaalisessa kanssakäymisessä keskenään. Kuten aiemmin tässä tutkimuksessa on mainittu (kappaleessa 5.1), kynnys osallistua ryhmäaktiviteetteihin mataluu ja nuoren sosiaaliset taidot kehittyvät, kun tämä osallistuu näihin yhteisöllisiin iltoihin.

Osallisuus yhteiskunnassa on mahdollisuuksia koulutukseen, sekä sosiaalisiin suhteisiin. Osallisuutta edistetään estämällä ja ehkäisemällä syrjäytymistä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Haastatteluissa tuli ilmi, että pienkoti Jarissa tuetaan ja motivoitetaan koulunkäyntiin onnistuneesti. Tuki koulunkäyntiin on hyvin yksilöityä, sekä jokainen haastateltavistamme koki saaneensa sen tuen, jota tarvitsi koulunkäyntiin.

On tärkeää, että nuori käy koulut ja pysyy siten osallisena yhteiskunnassa saamalla jonkun koulutuksen, sillä opintojen kesken jättäminen ennustaa heikompaa sosiaalista

asemaa (Nurmi 2011, 29). Tämä on tärkeää osallisuuden näkökulmasta siksi, että osallisuus on yhteiskuntaan kuulumista, sekä mahdollisuutta esimerkiksi toimeentuloon ja asuntoon (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019). Yhteiskuntaan on hankala päästä osalliseksi, jos on syrjäytynyt ja / tai sosiaalisilta taidoiltaan heikko. Myöskin oman toimeentulon ja asunnon turvaaminen on hankalampaa syrjäytyneenä. Tämän takia Pienkoti Jarissa ehkäistäänkin siis syrjäytymistä panostamalla nuorten koulunkäynnin tukemiseen. Tämä parantaa nuoren mahdollisuuksia saavuttaa parempi sosiaalinen asema tulevaisuudessa, kun nuori on itsenäistynyt pienkoti Jarista.

Haastatteluissa tuli ilmi, että pienkoti Jarissa tarjotaan mahdollisuuksia harrastamiseen sijoituksen aikana. Haastateltavien mukaan harrastuksiin tuetaan pienkoti Jarissa rahallisesti, logistisesti ja sosiaalisesti. Harrastuksista on monenlaisia hyötyjä. Liikunnalliset harrastukset parantavat ja ylläpitävät terveyttä. Harrastukset, joissa toimitaan muiden ihmisten kanssa, joko vertaisryhmänä tai valmentaja - valmennettava suhteessa, kehittyvät sosiaaliset taidot, sekä nämä harrastukset ylläpitävät nuorten henkisiä voimavaroja.

Haastateltavat kertoivat, että heidän sijoituksen aikana heiltä kysyttiin toiveita harrastamisesta, jonka jälkeen pallo oli nuorella sen suhteen, että hän sai itse vaikuttaa siihen, mitä hän haluaa harrastaa. Tämän jälkeen nuori ja pienkoti Jarin ohjaajat lähtivät yhdessä edistämään nuoren harrastamista. Harrastaminen ei kuitenkaan ollut pakollista, jolloin siinäkin toteutui nuoren osallisuus, kun tämä sai itse tehdä päätöksen omasta vapaa-ajan käytöstään.

7.2 Osallisuus vaikuttamisen kautta

Mahdollisuus vaikuttamiseen on suuri osa osallisuutta. Mahdollisuus vaikuttamiseen on myös sellainen asia, jonka nuoret huomaavat ja tiedostavat helposti. Tämä kappale

/ ryhmä muodostuikin näiden tosiasian pohjalta. Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus vaikuttaa omiin asioihinsa ja oikeus tulla kuulluksi. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 20.) Perustuslain (731/1999) 6 § 3 momentti kertoo, että lapsia pitää kohdella tasavertaisesti yksilöinä ja heidän pitää saada vaikuttaa heitä koskeviin asioihin oman kehitystasonsa mukaan. Haastateltavamme kokivat, että he saivat vaikuttaa omin asioihinsa eniten omien palavereidensa kautta. Heidän mielestä heitä oli valmisteltu tarpeeksi palavereihin ja heidän mielipiteitä kuultiin aidosti.

Näissä erilaisissa palavereissa päätetään nuorten elämää, sekä kasvua ja kehitystä koskevia asioita. Niissä sovitaan sääntöjä, sekä suunnitellaan suurempia hankintoja. Haastateltavat kokivat tärkeäksi, että palavereiden sisältöjä käytiin heidän kanssa ennakoon, jotta nuori sai mielipiteensä varmasti esille. Etenkin tämä ennakoon palavereiden suunnittelu koettiin hyväksi, sillä nuoret kertoivat tilanteista, joissa he menivät lukkoon palavereissa, eivätkä pystyneet kertomaan asioita. Näissä tilanteissa ohjaaja sitten pystyi kertomaan nuoren mielipiteen aiheeseen. Tämä edellä mainittu tilanne edistää myös nuoren osallisuutta, sillä nuori on osana päätöksenteossa, vaikka ei itse päätöksentekotilanteessa kykenekään ilmaisemaan toiveitaan.

Pienkoti Jarissa jokaisen nuoren itsenäistymisprosessi on yksilöllinen. Jokainen haastateltava oli tyytyväinen omaan itsenäistymisprosessiinsa, jossa edettiin heidän omien valmiuksiensa mukaan portaittain. Itsenäistymisprosessissa osallisuus toteutuu siinä, kun nuori saa vaikuttaa itsenäistymisprosessin etenemiseen, sekä prosessin aikana opeteltuina taitoina. Nuori oppii prosessissa asioita, jotka liittyvät kodinhoitoon, rahankäyttöön sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Näiden taitojen avulla voidaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä. On tärkeää, että nuori osaa itsenäistyessään hoitaa omat raha-asiansa itse ja ymmärtää rahan arvon.

Omaohjaajatoimintaan sisältyy paljon osallisuutta sisältäviä toimintoja. Omaohjaajan ja nuoren välillä vallitsee luottamussuhde, jonka avulla he pystyvät toimimaan paremmin yhdessä. Omaohjaajalla on suuri merkitys nuoren äänitorvena, etenkin jos pala-

vereissa tai muissa vastaavissa tilanteissa on vaikeita aiheita, joista nuori ei siinä hetkessä pysty puhumaan. Omaohjaaja voikin palaveriä ennen nuoren kanssa käydyssä suunnitteluhetkessä esiintuodut asiat tuoda ilmi. Omaohjaaja ja nuori toimivat tiiminä yleensä näissä palavereissa. Omaohjaaja onkin nuorelle tukipilari sekä tiedonantaja koskien nuoren vaikuttamismahdollisuuksia.

Omaohjaajan kanssa tehdään myös suurimmat hankinnat nuorelle, jolloin nuori pääsee osalliseksi hankintaprosessia, sekä oppii olennaisia neuvottelutaitoja keskustellessaan omaohjaajan kanssa hankinnoista. Omaohjaajan kanssa toteutettavissa retkissä yleensä suunnittelu tapahtuu yhdessä nuorilähtöisesti, jolloin nuoren osallisuus on vaikuttamisen myötä huipussaan. Näillä kaksistaan tehtävillä reissuilla nuori saa omaohjaajan täyden huomion, jolloin he voivat omassa rauhassa kaksin keskustella nuoren asioista. Luottamussuhde kasvaa näiden yhteisten reissujen aikana. Nuoren ollessa kaksin omaohjaajan kanssa on tämän helpompi puhua ohjaajan kanssa oikeasti asioista kuten ne asiat ovat. Siellä pystytään myös keskustelemaan tavoista, joilla voidaan kehittää omaohjaajatoimintaa tämän nuoren kohdalla yksilöllisesti.

Haastateltavista muutaman mukaan heidän vaikuttamismahdollisuuksista ei kerrottu tarpeeksi, vaan haastateltavat kokivat, että heiltä kysyttiin vain halutusta lopputuloksesta, mutta ei siitä kuinka he haluaisivat kyseiseen lopputulokseen päästä. Haastateltavat olisivat halunneet enemmän vaikuttaa siihen kuinka asioita tehdään, sekä saada mielipiteensä paremmin esille. Hänestä tuntui siltä, että asiat esitettiin jo päätettyinä ja ettei niihin enää pystyisi vaikuttamaan. Osallisuudessa olennainen osa on sitä, että on mahdollisuus vaikuttaa ja että mielipide kuullaan. Lastensuojelulaissa (417/2007 § 20) todetaan, että lapsia ja nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa, sekä heidän toivomuksensa ja mielipiteensä on otettava huomioon heidän kehitystasoaan vastaavalla tavalla.

Haastatteluissa tuli myös ilmi, että nuorten mielipiteellä on ollut enemmän merkitystä sen jälkeen, kun yksikön johtaja vaihtui. Haastateltava koki tämän erittäin hyvänä

asiana, sillä palaverit ja muut tapaamiset sujuivat paljon paremmin, kun nuorta kuultiin paremmin.

Haastateltavat kertoivat, etteivät he kokeneet saaneensa tarvittavaa tukea päätöksissä, joita he olivat jo miettineet ja joista he olivat varmoja. Tämä valintojenkin tukeminen on olennaista osallisuuden kannalta, sillä näissä tilanteissa nuoret itse yrittävät päättää ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Tätä ei tue se, jos ohjaajat jatkuvasti kyseenalaistavat nuorten jo tehtyjä päätöksiä. Toiveena haastateltavilla oli myös, ettei ohjaajat jatkuvasti tarjoaisi omia mielipiteitään päätöksiä koskien, vaan tarjoaisi faktoja ja kävisi nuoren kanssa keskustelua päätöksistä ilman auktoriteetin tuomaa sosiaalista kuilua.

Ohjaajan siis tulisi olla enemmän yhdenvertainen nuorten kanssa näissä keskusteluissa päätöksistä. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että nuori saisi päättää asiansa, vaan että asioista voitaisiin käydä tasapuolista keskustelua, jossa yhdessä tehtäisiin päätöksiä.

Nuorilta tuli vaikuttamiseen liittyen selkeä kehitysehdotus, että he haluaisivat viikoittaiset yhteisöpalaverit paremmiksi ja merkityksellisemmiksi. Nykyisellään nämä palaverit miellettiin turhiksi ja turhauttaviksi lähinnä siitä syystä, että haastateltavien mielestä mitään oikeaa sisältöä ei palaverit ollut. Haastateltavat miettivät onko palavereita liian usein ja että minkä takia näitä palavereita pidetään, kun ei ole mitään tähdellistä asiaa.

Me itse tutkijoina mietimme kuinka näitä palavereita voisi parantaa, sekä tehdä mielekkäämpiä nuorille. Se vaatisi henkilökunnalta hieman lisää työtä, sillä heidän tulisi keksiä palavereihin sellaista sisältöä, että nuorille tulisi isompi vaikuttamisen kokemus. Haastateltavat kun kokivat, ettei heillä ollut motivaatiota osallistua vaikuttamiseen, kun vaikuttamismahdollisuudet tuntuivat niin turhilta ja olemattomilta. Pienkoti Jarissa tulisikin miettiä, että pitääkö näitä palavereita jatkossakin pitää vain sen takia, että se on perinne, vai voitaisiinko sitä parantaa tai voitaisiinko nämä palaverit korvata jollain muulla vaikuttamistavalla. Palaveriin voitaisiin sisällyttää muita yhdessä tehtäviä aktiviteetteja, joissa tehdään koko porukalla jotain. Joka viikolle voitaisiin sopia

vastuuohjaaja, joka suunnittelisi palaverin sisällön ja mahdolliset muut aktiviteetit, jotta kyseisestä hetkestä tulisi motivoivampi, sekä mukavampi osallistua nuorille.

Kehitysehdotuksena esitetty parempien vaikuttamismahdollisuuksien löytäminen voitaisiin toteuttaa esimerkiksi viikoittaisissa yhteisöpalavereissa tai mahdollisesti tarjota anonymi kehityslaatikko, johon kuka tahansa saisi laittaa kehitys- tai muita ehdotuksia yhteisesti käsiteltäviksi. Tämän lisäksi nuorilla on jo mahdollisuudet tulla keskustelemaan ohjaajien kanssa mahdollisesti kehityskohteista tai laittaa ohjaajien puheliemeen viestiä aiheesta. Tähän jo olemassa olevaan vaikuttamismahdollisuuteen tulisi mielestämme motivoida lisää, sillä se on mielestämme loistava vaikuttamisen mahdollisuus. Tässä tilanteessa pallo olisi ohjaajalla sen suhteen, miten kehitysehdotukset käsitellään. Näitä nuorten, tai miksi ei myös ohjaajienkin, tuomia ehdotuksia voitaisiinkin sitten käsitellä yhteisissä viikoittaisissa palavereissa.

Haastateltavat kritisoivat palautteen merkityksettömyyttä. Tätä voitaisiin parantaa ottamalla saatu palaute keskusteluun töissä olevien ohjaajien kesken, jonka perusteella mietittäisiin palautteen mahdollisesti aiheuttamaa muutosta. Palautteen nostama keskustelu pitää käydä läpi myös palautteen antajan kanssa, sekä mahdollisesti kaikkien nuorten kanssa.

7.3 Osallisuus yksilöllisenä kokemuksena

Kuten aiemmin todettu (kappaleessa 5), on osallisuus subjektiivinen kokemus, jolloin se siis tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Kenenkään osallisuuden kokemusta ei voi joku toinen määrittää. Tämän takia osallisuutta tuleekin tarkastella yksilöllisenä kokemuksena, jokaisen nuoren henkilökohtaisesta näkökulmasta.

Haastateltavat nostivat esiin pienkoti Jarissa hyvin toimivan päivärytmin positiivisena asiana. Säännöllisen päivärytmin avulla he kokivat, että aamulla kouluun lähtö onnistui paremmin, sekä oli hyvä opetella säännöllistä unirytmää, sillä se helpottaa osallisuutta yhteiskuntaan kun toimii muun yhteiskunnan kanssa samassa päivärytmissä. Hyvän päivärytmin opettelu helpottaa myös sen ylläpitoa itsenäisessä elämässä pienkoti Jarin jälkeen. Kun on samaan aikaan virkeänä muiden kanssa, on helpompi kokea osallisuutta myös esimerkiksi harrastuksissa.

Yksi haastateltavista kertoi, että hänen itsenäistymissopimuksiaan muutettiin, ilman että häntä asiasta millään tavoin kuultiin, jolloin hänen osallisuutensa ei tässä tilanteessa toteutunut laisinkaan. Hänellä oli omien sanojensa mukaan vaihtoehtona joko hyväksyä sopimus ja toimia sen mukaan, tai palata itsenäistymisohjelmassa alemmalle tasolle. Tässä edellä mainitussa tilanteessa ei haastateltavan osallisuus mielestämme toteutunut ollenkaan, sillä hänellä ei ollut vaikuttamismahdollisuutta häntä itseään koskevassa asiassa.

Haastateltavat toivat ilmi, että pienkoti Jarin ohjaajilla on haastateltavien mielestä eriäviä linjoja sääntöjä koskien eri nuorille. Tämä mielestämme rajoittaa osallisuutta, sillä nuoret saattavat jäädä vaille samanlaisia mahdollisuuksia vaikuttaa esimerkiksi omiin vapaa-ajan menoihin riippuen siitä, kenelle ohjaajalle he asiasta kertovat. Tämä vaikuttaa nuorten osallisuuden kokemuksiin, sekä saattaa jättää negatiivisen leiman yrityksille vaikuttaa omiin asioihinsa. Tämän johdosta yleinen halukkuus osallisuuteen on todennäköisesti melko vähäinen. Tilanteessa on myös epätasa-arvoa, joka sotii osallisuuden käsitettä vastaan, sillä osallisuuteen kuuluu, että kaikilla on mahdollisuus olla osallisia.

Kaikki haastateltavat nostivat esiin toiveen yksilöllisemmästä arjesta pienkoti Jarissa. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sääntöjä, menoja ja vastuita. Haastateltavien toive olikin mielestämme aiheeseen relevantti, sillä kun osallisuus on yksilöllinen ja kaikille erilainen kokemus, niin tulee silloin myös osallisuuden saavuttamiseen johtavien toimenpiteiden olla yksilöllisiä ja tarvittaessa erilaisia kuin muilla.

Ideaalitilanteessa nuori on sopeutunut pienkotiin ja päässyt sisälle talon toimintaan, sekä ymmärtää ja noudattaa sääntöjä. Tässä tilanteessa nuoren pitäisi pystyä luomaan aloite yksilöinnistä, sekä pystyä sopimaan tilanteeseen säännöt, sekä seuraukset, mikäli asiat eivät menekään niin kuin on sovittu. Tämän kaltaisessa tilanteessa nuoren osallisuuden kokemukselle annetaan parhain mahdollisuus toteutua. Näiden yksilöllistämissuunnitelmien tulisi olla kuitenkin pitkäjänteisiä tavoitteellisia asioita, eikä hetken mielijohteesta putkahtaneita ajatuksia.

Nämä yksilöinnin mahdollisuudet nuorille tulisi olla aitoja mahdollisuuksia vaikuttaa heidän arkeensa, eivätkä vain näennäisiä mahdollisuuksia, jotka oikeasti muuta mitään. Tämän lisäksi nuoria tulisi kannustaa ja motivoida ottamaan enemmän roolia oman arkensa suunnittelussa, jotta he olisivat paremmin osallisina siinä. Sillä itsenäistymisen ja asiakkuuden jälkeen he ovat itse vastuussa omasta elämästään, jonka takia olisikin hyvä, että sen hallintaa olisi harjoiteltu mahdollisimman paljon lastensuojelun asiakkuuden aikana.

Esimerkkinä tämmöisestä aidosta vaikuttamisen mahdollisuudesta olisi vaikka nukkuksenmenoaikojen yksilöinti riippuen seuraavan päivän aikataulusta. Vastaavasti menoilla voisi saada olla sovitusti pitempään. Nämä yksilöllistämistoimenpiteet tulisi kuitenkin mielestämme ansaita oman arjen sujuvuudella. Tämä myös motivoisi nuoria hoitamaan arkensa kunnolla, jotta he saisivat enemmän vapauksia ja vastuita.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Osallisuus lastensuojelussa on hankala kehittämisen kohde, sillä kuitenkin jokainen nuori on erilainen, sekä heidän taustansa ja tilanteensa ovat myös ainutlaatuisia. Onkin todella hankalaa kehittää semmoista toimintamallia, jolla saataisiin parannettua subjektiivista kokemusta erilaisille ihmisille samanlaisilla toimintamalleilla. Osallisuuden kokemusta ei voi taata kaikille, mutta lastensuojelun yksiköitä voi kehittää toimimaan parempina mahdollistajina osallisuuteen. Myöskin osallisuus on nuorille oma valinta ja riippuu jossain määrin myös siitä, minkälaisena hän kokee oman sijoituksensa, että onko nuori valmis toimimaan yhteistyössä lastensuojeluyksikön ammattilaisten kanssa, vai kapinoiko hän sijoituspäätöstä ja lastensuojelun työntekijöitä vastaan. Tästä johtuen olisikin siis tärkeää, että lastensuojelun toimijat pystyisivät tarjoamaan kaikille nuorille samanlaisen mahdollisuuden osallisuuteen, jolloin valinta ja mahdollisuus osallisuudesta on nuoren käsissä. Osallisuutta kun ei voi toiselle pakottaa.

Tätä tutkimusta tehdessämme teimme ensimmäistä kertaa opiskeluissa kunnolla tieteellistä haastattelua. Tästä johtuen muutamat ensimmäiset haastattelut jäivät asiassällöltään pintapuolisiksi. Se johtui puhtaasti omasta kokemattomuudestamme, joka näkyi tarpeellisten jatkokysymysten kysymättömyytenä, sekä huonosti muotoiltuina kysymyksinä, joihin oli helppo vain vastata kyllä tai ei. Haastattelujen edetessä haastattelutaitomme kehittyi, joka näkyi haastatteluiden sisällön laadussa. Osasimme muotoilla kysymykset paremmin avoimiksi kysymyksiksi, jolloin haastateltava joutui oikeasti miettimään vastauksiaan, sen sijaan että olisi vain vastannut helposti kyllä tai ei. Myöskin jatkokysymykset aiheisiin liittyen paranivat haastattelujen loppua kohden. Etenkin alun haastatteluja hankaloitti myöskin se, että käytimme liian vaikeita käsitteitä ja termejä. Tavallaan unohdimme, etteivät haastateltavat omaa välttämättä samanlaista teoretietämystä kuin me. Tässäkin osa-alueessa kehityimme tutkimuksen edetessä, joka näkyi kansankielisempänä puheena haastatteluissa.

Eräässä tutkimuksen vaiheessa pohdittiin myös pienkoti Jarin ohjaajien haastattelumista, josta olisimme saaneet parempia vastauksia huolimatta haastattelutaitojen puutteesta. Olisimme tämän avulla saaneet paremman kokonaiskuvan pienkoti Jarin toimista osallisuuden mahdollistajana, sillä nuoret eivät välttämättä kaikkia ohjaajien toimia osallisuuden edistämiseksi kuitenkaan huomaa. Haastatteluja olisi voinut myös olla muutama enemmän, jotta aineistomme olisi ollut monipuolisempi. Nyt aineisto jäi hieman kevyeksi ja pintapuoliseksi, jonka johdosta mielestämme siitä on hankala tehdä yleistettäviä johtopäätöksiä pienkoti Jarin toiminnasta. Haastatteluja oli kyllä suunniteltu ja sovittu hieman vajaa kymmenen kappaletta, mutta näistä haastatteluista suuri osa peruuntui. Neljälläkin saimme toki suuntaa antavan aineiston. Useampi haastattelu olisi ollut meille parempi myös siinä valossa, että muutamat ensimmäiset haastattelumme menivät melko huonosti kokemattomuuden takia.

Tämän tutkimuksen aikana kehityimme tieteellisen kirjoittamisen, tiedonhaun ja ennen kaikkea haastattelutaitojen osalta. Lopputuloksena koemme tutkimuksen olleen onnistunut muutamista haasteista huolimatta, sekä koemme, että olemme saaneet itse tästä aiheesta irti paljon enemmän, kuin mitä olemme pystyneet tähän opinnäytetyöhön kirjoittamaan.

8.1 Tulokset

Osallisuus pienkoti Jarissa vaikuttaa toteutuvan haastattelujen perusteella melko hyvin. Haastateltavat muutamaa yksittäistä kohtaa lukuun ottamatta olivat tyytyväisiä omaan osallisuuden kokemukseensa pienkoti Jarissa. Osallisuuteen kuuluu myös mahdollisuus olla osallistumatta (Raivio ym. 2013, 14). Osa haastateltavista kertoikin, ettei kokenut suurta halua osallistua oman arkensa tai koulunkäynnin suunnitteluun, jolloin heidän osallisuus on ollut tarkoituksellista osallistumattomuutta. Näissäkin tapauksissa mielestämme osallisuus on toteutunut. Haastatteluista nousi tyytyväisyys osallisuuteen etenkin palavereihin valmistauduttaessa, jolloin omaohjaajat tulivat

nuoren kanssa käymään tulevaa palaveria läpi, jolloin sovittiin asioista joista nuori halusi tai ei halunnut puhua. Haastatteluissa nousi myös esiin se, että osallisuus toteutuu huomattavasti paremmin, kun nuoren ja ohjaajan välillä vallitsee luottamus.

Kehitysehdotuksia haastatteluista nousi muutamia mahdollisesti käyttökelpoisia esille. Useimmat kehitysehdotukset olivat aiheen vierestä tai muuten todella utopistisia. Lastensuojelua ohjaa kuitenkin tarkat lait ja asetukset, joiden pienkoti Jarinkin tulee noudattaa. Toteuttamiskelpoisimmat kehitysehdotukset olivat nuorten kohtaaminen yksilöllisemmin, jolloin myös nuoren sääntöjä ja vastuuta voitaisiin yksilöllistää kullekin nuorelle sopivaksi. Tämä mielestämme on hyvä ehdotus kehittää osallisuutta pienkoti Jarissa, sillä nuori pääsee suurempaan asemaan omassa arjessaan, sekä pienkodin arjessa. Nuorelle tulisi myös enemmän vastuuta pienkoti Jarin, sekä oman, arjen suunnittelusta ja toteutuksesta. Tämä kuitenkin vaatisi nuorelta kykyä työskennellä yhdessä ohjaajien kanssa, sekä myös ohjaajilta kykyä jakaa nuorille vastuuta, mikä saattaa olla joillekin ohjaajille haastavaa. Hyvin toteutettuna tämä yksilöinti antaisi nuorille paremman mahdollisuuden vaikuttaa, sekä se opettaisi itsenäistymistaitoja jo ennen itsenäistymisprosessin alkua. Se myös vähentäisi ohjaajan roolia aloitteentekijänä, kun nuoret olisivat he, jotka tekevät aloitteet.

Tämän työn tuloksia ja etenkin kehitysehdotuksia on todella hankalaa suoraan kopioida muihin lastensuojelulaitoksiin. Lastensuojeluyksiköt kun ovat yksilöllisiä kokonaisuuksiaan, jotka muuttuvat jatkuvasti työntekijöiden ja asiakkaiden vaihtuvuuden takia. Oman lastensuojelutyökokemuksemme perusteella jokainen lastensuojeluyksikkö on ainutlaatuinen, eikä kahta samanlaista ole. Toki suuria yhtäläisyyksiä löytyy.

Tästä työstä ei yksityiskohtaisia kehitysehdotuksia voi yleistää, mutta suurempia kokonaisuuksia voi soveltaa muihinkin lastensuojelulaitoksiin. Haastattelujen pohjalta voidaan huomata asioita, joihin keskittymällä voidaan parantaa lastensuojelun asiakkaiden mahdollisuutta osallisuuteen.

Näitä asioita ovat esimerkiksi asiakkaan yksilöllinen kohtaaminen, sillä jokainen on yksilö, asiakkaan kohtaaminen henkilönä, eikä tämän tekoina, vaikutusmahdollisuuden antaminen myös prosessiin, eikä vain haluttuun lopputulokseen.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 5. painos. Vastapaino: Tampere.

Custódio, Ira & Väistö, Mari 2019. Oikeuksien toteuttamista vai satunnaisia hyvän tahdon eleitä? Lastensuojelun keskusliitto. <https://www.lskl.fi/blogi/oikeuksien-to-teuttamista-vai-satunnaisia-hyvan-tahdon-eleita/> Viitattu 16.5.2019.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2015. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset, teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. uudistettu ja täydennetty painos. PS-Kustannus: Jyväskylä.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1982. Teemahaastattelu. 2. korjattu painos. Kyriiri OY: Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13.-14. osin uudistettu painos. Tammi: Helsinki.

Hoikkala, Susanna & Kallio, Minna & Palsanen, Kati 2019. Asiantuntijakirjoitus. Enemmän lasten ja nuorten osallisuutta lastensuojeluun. Viitattu 19.8.2019. <https://www.lapsenoikeudet.fi/asiantuntijakirjoitus-enemman-lasten-nuorten-osallisuutta-lastensuojeluun/?fbclid=IwAR2Za9Snj7vkg1hFZewxyoVEGoPdSjXgKwLTc1moQCjJYhbLIHULiSRjWRc>

Kananen, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu: Jyväskylä.

Karppinen, Seija 1999. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa. Omahoitajamenetelmä. Teoksessa. Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Lastensuojelun keskusliitto: Helsinki.

Kiviniemi, Kari 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) 4, uudistettu painos. PS-kustannus: Jyväskylä.

Korkman, Julia 2018. Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Teoksessa. Hyvärinen Sauli & Pösö Tarja (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. PS-kustannus: Jyväskylä.

Laitinen, Matti & Nurmi, Kari E., 2004. Mitä tarkoitetaan aktiivisella kansalaisuudella? Viitattu 24.6.2019. <https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/aktiivinen-kansalaisuus/aiemmat-artikkelit/mita-tarkoitetaan-aktiivisella-kansalaisuudella>

Lastensuojelulaki (417/2007).

Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo 2017. Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino: Tampere.

Metsämuuronen, Jari 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa. Metsämuuronen, Jari (toim.). Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1.painos. International Methelp KY: Helsinki.

Moilainen, Pentti & Räihä, Pekka 2015. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa. Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. PS-Kustannus: Jyväskylä.

Moisio, Jenni 2018. Kohtaamisia retkillä. Osallisuus ja yhteisöllisyys lastenkotien retkitoiminnassa. Nuorisotutkimusseura RY: Helsinki.

Nurmi, Jari-Erik 2011. Miksi nuori syrjäytyy? Niilo Mäki -säätio. NMI Bulletin 2011, Vol 21, No 2.

Opetushallitus 2019. Usein kysyttyä. Vuosiluokkiin sitomaton opetus ja opetuksen tuntimäärät perusopetuksessa. Viitattu 13.11.2019. <https://www.oph.fi/fi/usein-kysyttya/vuosiluokkiin-sitomaton-opetus-ja-opetuksen-tuntimaarat-perusopetuksessa>

Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisesä. Ensi- ja turvakotien Liitto Ry: Helsinki. Viitattu 12.7.2019. <https://docplayer.fi/383636-Mita-mielta-mita-mielta-lasten-osallisuus-lastensuojelun-kehittamisessa-mikko-oranen.html>

Perustuslaki (731/1999).

Pienkoti Jari 2018. Pienkoti Jarin laadunvalvontakäsikirja 2018. Julkaisematon.

Pienkoti Jari 2019. Pienkoti Jarin verkkosivut. Viitattu 28.5.2019.

Pienkoti Jarin yksikön johtaja 2019.

Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa. Era, Taina (toim.). Osallisuus - oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän Ammattikorkeakoulu: Jyväskylä.

Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne Sari & Paavilainen Eija 2011. Tutkimuksen voimasanat. 1. painos. WSOY Pro: Helsinki.

Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa. Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.). Haastattelun analyysi. Vastapaino: Tampere.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka Anna 2006. Luku 7.1. Analyysin äärellä. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto: Tampere. Viitattu 6.9.2019. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_1.html

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Tammi: Helsinki.

Shier, Harry 2001. Pathways to Participation. Openings, Opportunities and Obligations. Children & Society Volume 15 (2001). Wiley-Blackwell: New Jersey, Yhdysvallat.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 13.11.2019. <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos 2018. Lastensuojelu 2018. Tilasto. Viitattu 19.8.2019. https://www.slideshare.net/THLfi/lastensuojelu-2018-tilasto?fbclid=IwARoPEeDlR9QtKaLaaFBAL3wMNZo-YZlM2owGhNTMoe8eu3ILadskn_kRmORg

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos 2019. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 12.7.2019, 9.8.2019 & 12.9.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Thomas, Nigel 2002. Children, Family and the State. Decision-making and Child

Participation. Policy Press: Bristol.

LIITTEET

Liite1. Haastattelurunko / -kysymysmuistiinpanot

TAUSTATIEDOT

- Haastattelun nimettömyyden kertominen
- Omat taustat
- Tutkimuksen taustat
- tuntuuko, että sua on kuunneltu täällä

MITÄ:

- osallisuus on sinulle
- lisäksi / kehittäisit osallisuudessa pienkoti Jarissa

MIKSI/KUINKA:

- osallistuit arkeen
- omiin päätöksiin
- vapaa-ajan suunnitteluun / harrastukset
- talon asioihin
- kannustettiin osallisuuteen yhteiskunnallisissa asioissa
- motivointi osallisuuteen
- itsenäistyminen sujui
- omaohjaajan merkitys päätöksissä yms.

Paljonko sait vaikuttaa ^

MISSÄ/MILLOIN:

- koit osallisuuden onnistuneen/epäonnistuneen

MITEN/MIHIN

- olisit halunnut osallistua
- olisit halunnut sinua motivoitavan